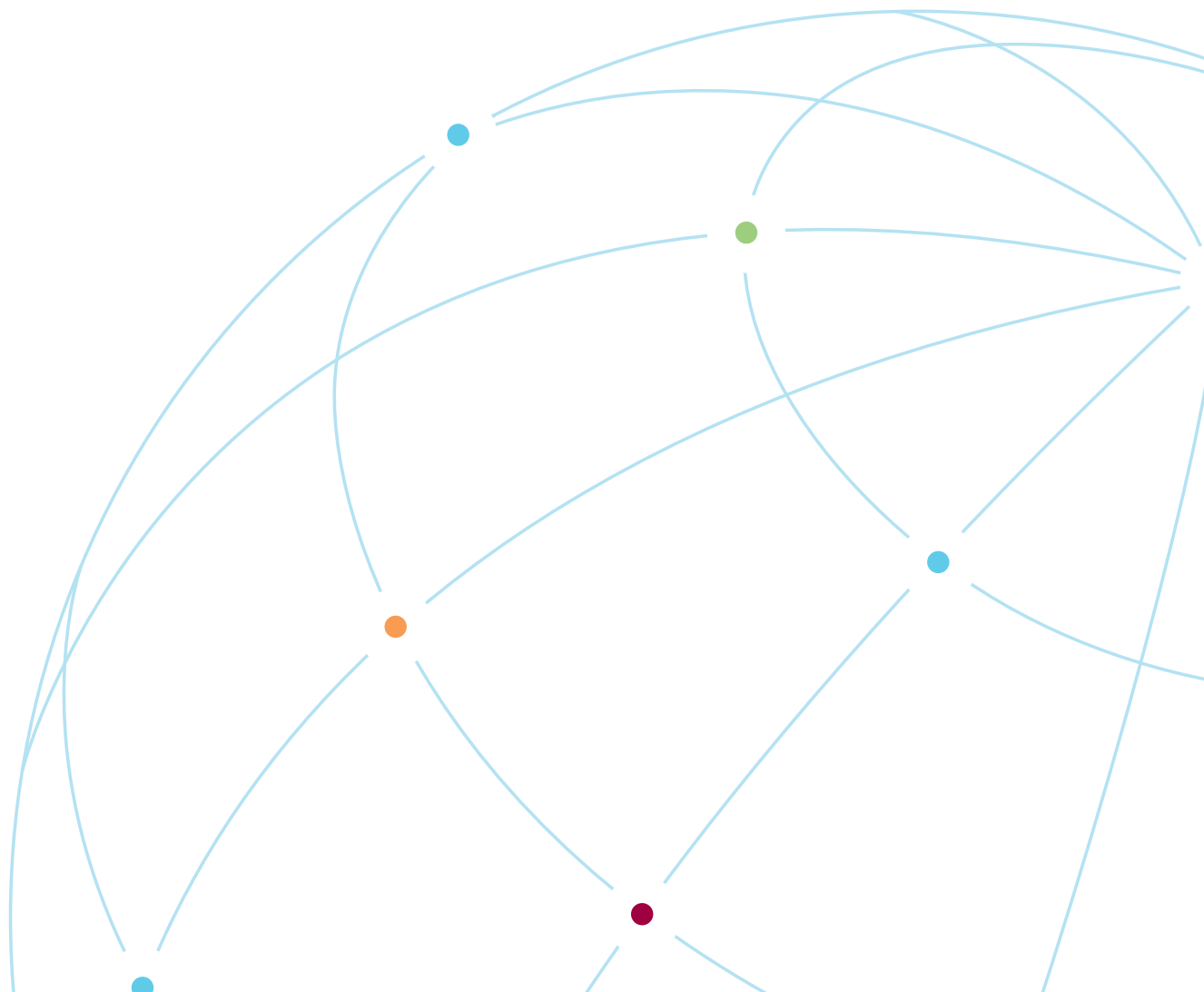

IRMA GARAM

Kansainvälisyys osana korkeakouluopintoja

1/2012

TIETOA JA TILASTOJA -RAPORTTI

Sisältö

1. Taustaa	5
2. Tavoitteet ja toteutus	6
3. Kansainvälisyys korkeakouluopinnoissa kirjallisuuden valossa	9
4. Kansainvälisyys opetussuunnitelmissa	14
4.1 Miten kansainvälisyys voi näkyä opetussuunnitelmassa?	14
4.2 Havaintoja suomalaisten korkeakoulujen opetussuunnitelmista	16
5. Kansainvälisyys osana opintoja – korkeakoulujen kokemuksia ja käytäntöjä	21
5.1 Opiskelijan tarvitsemat kansainvälistymisvalmiudet	21
5.2 Kansainvälisyyttä edistäviä ja estäviä tekijöitä	24
5.2.1 Asenteet kansainvälisyyttä kohtaan	24
5.2.2 Työelämän tarve	25
5.2.3 Työn- ja vastuunjako	26
5.2.4 Henkilökunnan osaaminen	27
5.2.5 Tavoitteellista toimintaa kaikilla tasoilla	28
5.2.6 Opetussuunnitelma kansainvälisyyden tukena	29
5.2.7 Opiskelijan ohjaus kansainvälisyyden tukena	33
5.2.8 Englanninkielinen opintotarjonta resurssina	34
5.2.9 Kansainvälinen yhteistyöverkosto	36
5.2.10 Toiminnan systemaattisuus	37
5.3 Kansainvälistymisen keinoja	42
5.3.1 Opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus	42
5.3.2 Intensiivikurssit, kesäkoulut ja muut lyhytkestoiset kansainvälistymisjaksot	43
5.3.3 Opetushenkilökunnan kansainvälinen liikkuvuus	45
5.3.4 Opetussuunnitelmayhteistyö	45
5.3.5 Ulkomaalaisten ja suomalaisten opiskelijoiden integrointi	46
5.3.6 Kieliopinnot	49
5.3.7 Kulttuurien välisen vuorovaikutuksen opinnot	50
5.3.8 Tieto- ja viestintäteknologian hyväksikäyttö	51
5.3.9 Kansainvälinen näkökulma opetuksen sisältöön	53
6. Yhteenvetoa	54
Kirjallisuusluettelo	62
Liite 1. Opetussuunnitelmien tarkastelussa läpi käydyt opetussuunnitelmat ja suunnitelma opetussuunnitelmien valinnalle	64
Liite 2. Kaikille pakollisen ulkomaanjakson integroiminen tutkintoon	65

ESIMERKIT:

Auditointi apuna opetushenkilöstön kansainvälisen osaamisen kehittämisessä (s. 28)

Opetushenkilökunnan kielitaidon kehittäminen (s. 28)

Tilan tekeminen kansainvälisyysjaksolle (s. 30)

Opetussuunnitelmatyö kansainvälistymisen esteenä (s. 30)

Kaikille opiskelijoille pakollinen kansainvälisyysmoduuli osana opintoja (s. 31)

Kansainvälisyys mukana opetussuunnitelmien kehittämistyössä (s. 32)

Englanninkielinen opetus omien opiskelijoiden kansainvälistäjänä ja vaihto-opiskelun kasvattajana (s. 35)

Pakollisen kansainvälisen osion rakentaminen opetussuunnitelmiin (s. 38)

Opiskelijan kansainvälisen osaamisen näkyväksi tekeminen (s. 40)

Kansainvälistymistä edistävien opintosuoritusten kokoaminen kansainvälistymiskokonaisuudeksi (s. 41)

Kansainvälinen intensiiviviikko (s. 44)

Kesälukukausi käyttöön kansainvälistymisessä (s. 44)

Intensiivijakso ulkomailla aikuisopiskelijoiden kansainvälistäjänä (s. 44)

Yhteinen moduuli kolmen eri maan korkeakoulun kesken (s. 46)

Suomalaisten ja ulkomaalaisten opiskelijoiden ryhmäyttäminen (s. 47)

Ulkomaalaisten ja suomalaisten opiskelijoiden saattaminen yhteen intensiiviviikolla (s. 48)

Tavoitteena luoda opetukseen tilanteita eri kulttuuritaustoista tulevien opiskelijoiden kohtaamiselle (s. 48)

Laajan kielivalikoiman nivominen opetusohjelmaan (s. 50)

Kulttuurien välisen viestinnän opintojakso yhteistyössä kielipalveluitten kanssa (s. 51)

Kansainvälinen työpaja virtuaalisesti (s. 52)

Kaikille pakollisen ulkomaanjakson integrointi tutkintoon (s. 64)

Raportissa nostetaan esille myös korkeakoulu- tai koulutusohjelmakohtaisia esimerkkejä käytännöistä, joilla opintojen kansainvälisyyttä on pyritty lisäämään. Esimerkkien tavoitteena on konkretisoida, mitä kansainvälisyyden nivominen korkeakouluopin-toihin voi käytännössä tarkoittaa. Nämä esimerkit löytyvät raportista sinikehyksisistä laatikoista. Esimerkin antaneet henkilöt ovat hyväksyneet käytännön ja tekstin. Vastaa-via esimerkkejä voi löytyä myös muista korkeakouluista.

1. Taustaa

Keskeinen osa korkeakoulujen kansainvälistymisprosessia on kehittää ja tukea opiskelijoiden valmiuksia toimia kansainvälisessä ympäristössä. Opetusministeriön julkaisemassa Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiassa (2009, 26–31) esitetään tavoitteena, että suomalainen korkeakoulutus antaa opiskelijalle valmiudet työskennellä kansainvälisessä toimintaympäristössä ja että kaikkiin korkeakoulututkintoihin sisällytetään kansainvälistymistä tukeva osio. Osion toteutuksesta sovitaan henkilökohtaisissa opintosuunnitelmissa ja sen voi suorittaa liikkuvuusjaksolla tai kansainvälisellä opetustarjonnalla. Tavoitteen taustalla on ajatus työelämän tarpeista; kansainvälistyvä ja monikulttuuristuva Suomi tarvitsee tähän liittyvää osaamista.

Suomalaisopiskelijat ovat saaneet kansainväliset kokemuksensa tyypillisesti tekemällä osan opinnoistaan ulkomailla. Suomalaisopiskelijoiden kansainvälinen vaihto-opiskelu lisääntyi nopeasti 1990-luvulla, kun he pääsivät mukaan Euroopan unionin Erasmus-liikkuvuusohjelmaan. Nyt ulkomailla opiskelee osan opinnoistaan vuosittain runsaat 9 000 suomalaista korkeakouluopiskelijaa, mikä vastaa 21 prosenttia vuodessa suoritettujen tutkintojen määrästä. Vaikka ulkomaille lähtevien suomalaisopiskelijoiden määrä on kasvanut 2000-luvulla, ei kasvu ole ollut tasaista. Kaikki eivät voi eivätkä halua lähteä ulkomaille.

Viime aikoina onkin kiinnitetty huomiota kotikansainvälistymiseen eli kotimaassa ja -korkeakoulussa saatuun kansainväliseen kokemukseen. Suomalaisissa korkeakouluissa on runsaasti englanninkielisiä opintokokonaisuuksia, joissa opiskelee yhä enemmän myös ulkomailta tulleita opiskelijoita. Monikulttuurisessa ryhmässä opiskelu on siis mahdollista myös Suomessa, ainakin periaatteessa. Myös kansainväliset opettajavierailut sekä viestintäteknologia voivat helpottaa kansainvälisten näkökulmien tuomista opintoihin ja yhteydenpitoa ulkomaille.

Vaikka suomalainen korkeakoulutus on vahvasti kansainvälistynyt viime vuosina, on tavoite jokaiseen tutkintoon sisältyvästä kansainvälisyyttä tukevasta osiosta silti haaste monelle koulutusohjelmalle. Väyliä ja mahdollisuuksia kansainvälistyä on, mutta niiden hyödyntäminen on usein opiskelijan omasta aktiivisuudesta kiinni. Kansainvälisyyttä ei useinkaan ole integroitu osaksi tutkintoja eikä esimerkiksi ulkomaalaisten opiskelijoiden, opettajavaihtojen tai viestintäteknologian tarjoamia mahdollisuuksia aina osata hyödyntää.

2. Tavoitteet ja toteutus

Tässä selvityksessä paneudutaan siihen, miten kansainvälistymistä ja sitä tukevia elementtejä voi nivoa korkeakouluopintoihin. Vastauksia haetaan seuraaviin kysymyksiin:

- Mitä kansainvälisyys osana korkeakouluopintoja tarkoittaa?
- Kuinka opiskelijoiden kansainvälistymistä voi tukea korkeakouluopinnoissa?
- Millaisia malleja korkeakouluilla on kansainvälisen osion tuomiseksi tutkintoon
 - oli kyse liikkuvuusjaksosta tai muusta kansainvälisestä jaksosta?

Selvitys koostuu useasta menetelmältään erilaisesta osiosta:

1. Kirjallisuuden ja olemassa olevien tutkimusten pohjalta haetaan näkökulmia sille, mitä korkeakouluopintojen kansainvälisyys tarkoittaa. Kirjallisuutta käydään läpi tämän raportin luvussa 3.

2. Opetussuunnitelmien tarkastelulla pyritään saamaan yleiskuvaa siitä, näkyykö kansainvälisyys ja millä tavalla tutkintojen tavoitteissa ja opintojen kuvauksessa. Opetussuunnitelmien tarkastelu raportoidaan luvussa 4.

3. Kokemuksia kansainvälisyyttä tukevien elementtien nivomisesta opetukseen haetaan haastatteleamalla koulutusohjelmista vastaavia henkilöitä. Heiltä kerätään myös kokemuksia ja malleja kansainvälisyyden nivomisesta opintoihin. Tässä halutaan vastauksia mm. seuraaviin kysymyksiin: Millä tavoilla kansainvälisyyttä voi integroida opintoihin, minkälainen prosessi on, mitä se edellyttää ja mitä haasteita siihen liittyy.

4. Keskustelutilaisuudella korkeakoulujen edustajille haetaan kentältä palautetta alustaviin tuloksiin sekä uusia, mahdollisesti puuttuvia näkökulmia aiheeseen.

Aineisto koostuu seuraavista lähteistä:

Opetussuunnitelmat. Keväällä 2011 käytiin läpi 54 koulutusohjelman opetussuunnitelmat, näistä 23 yliopistosta ja 31 ammattikorkeakoulusta. Tarkastelussa olevista ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmista 7 johtaa ylempään ammattikorkeakoulututkintoon. Opetussuunnitelmat edustavat eri koulutusaloja ja korkeakouluja eri puolilta Suomea.

Opetussuunnitelmia pyydettiin yhteensä 68 koulutusohjelmasta, 34 yliopistosta ja 34 ammattikorkeakoulusta. Mukaan valittiin korkeakouluja eri puolilta Suomea sekä koulutusohjelmia eri koulutusaloilta. Valittujen korkeakoulujen kansainvälisten asioiden toimistoa pyydettiin lähettämään opetussuunnitelmat tai välittämään pyyntö eteenpäin. Opetussuunnitelmia pyydettiin ensisijassa suomen-/ruotsinkielisistä tutkinto-ohjelmista, sillä haluttiin saada selville, kuinka kansainvälisyys näkyy ”tavallisissa” ensisijaisesti kotimaisille opiskelijoille suunnatuissa ohjelmissa. Kansainväliset yhteis- ja kaksoistutkinnot ja englanninkieliset tutkinto-ohjelmat jätettiin tarkastelun ulkopuolelle. Ammattikorkeakouluista pyydettiin lisäksi, että yksi opetussuunnitelma edustaa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa.

Tarkastelussa mukana olleet opetussuunnitelmat korkeakouluittain ja aloittain sekä suunnitelma, jonka mukaan koulutusohjelmien opetussuunnitelmia pyydettiin korkeakouluista, löytyvät liitteestä 1.

Haastattelut. Kevään ja syksyn 2011 aikana tehtiin yhteensä 12 haastattelua. Haastateltavista 9 edusti eri alojen koulutusohjelmia, 2 korkeakoulun kielipalveluita ja 1 kansainvälisen asioiden/opintotoimistoa. Koulutusohjelmat valittiin opetussuunnitelmien tarkastelun perusteella. Mukaan haluttiin sekä sellaisia ohjelmia, joiden opetussuunnitelmassa kansainvälisyys on näkyvästi läsnä, sekä ohjelmia joiden opetussuunnitelmassa näin ei ole. Kielipalveluiden ja hallinnon edustajia haastateltiin, koska korkeakouluissa oli kiinnostava esimerkki kansainvälisyyden nivomisesta opetukseen tai näkyväksi tekemisestä.

Sektorit	Koulutusalat	Alue
<ul style="list-style-type: none"> • 5 ammattikorkeakoulua • 7 yliopistoa 	<ul style="list-style-type: none"> • 3 hoitotiede, lääketiede • 2 tekniikka • 1 liiketalous, kauppatiede • 1 luonnontiede • 2 humanistinen ja taideala • (2 kielipalvelut) • (1 hallinto) 	<ul style="list-style-type: none"> • 5 Etelä-Suomi • 2 Länsi-Suomi • 3 Itä-Suomi • 2 Keski-Suomi

Haastateltavien jakaantuminen sektorin, koulutusalan ja alueen mukaan

Koulutusohjelmien edustajille tehdyt haastattelut (9) olivat teemahaastatteluja, joissa käytiin läpi alla mainittuja teemoja, mutta haastateltavien annettiin kertoa näiden sisällä melko vapaasti näkemyksiään.

- Kansainvälisyyden tärkeys koulutusohjelmassa ja sen suunnittelussa.
- Miten kansainvälisyys osana opintoja tällä hetkellä toteutuu? Mitä keinoja on käytössä?
- Miten kansainvälisyyttä haluttaisiin kehittää?
- Esteet ja onnistumisen edellytykset kansainvälisyyden nivomisessa opintoihin.
- Mitä kansainvälistymisvalmiuksia alan opiskelija tarvitsee?

Kielipalveluiden ja hallinnon edustajille tehdyissä haastatteluissa keskityttiin korkeakoulun esimerkkiin: Millainen malli on kehitetty kansainvälisyyden edistämiseksi? Miksi tähän on päädytty? Mitä kokemuksia siitä on?

Keskustelutilaisuus. Joulukuussa 2011 järjestettyyn keskustelutilaisuuteen kutsuttiin edustajia 20 korkeakoulusta, opiskelijajärjestöistä sekä opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Tilaisuuteen pyydettiin henkilöitä, joilla on näkemystä opetuksen kehittämisestä. Korkeakoulu sai itse osoittaa henkilön tilaisuuteen. Osallistujat olivat toisaalta opintohallinnon edustajia, toisaalta kansainvälisen hallinnon edustajia. Lisäksi mukana oli lehtoreita ja koulutusohjelmista vastaavia henkilöitä. Tilaisuuden tavoitteena oli saada palautetta alustaviin tuloksiin sekä uusia ja/tai olemassa olevaa tietoa vahvistavia näkökulmia aiheeseen. Osallistujia pyydettiin kommentoimaan alustavaa raporttia jamiettimään, mitkä ovat oman työ näkökulmasta keskeisimmät keinot ja haasteet kansainvälisyyden nivomisessa osaksi opetusta. Lisäksi heitä pyydettiin tuomaan korkeakoulustaan esimerkin siitä, kuinka kansainvälisyyttä on pyritty edistämään. Keskustelu kirjattiin ylös ja siinä esille tulleita näkökohtia on tuotu loppuraporttiin.

Haastattelujen ja keskustelutilaisuuden raportoinnissa aineistoa käsitellään kahdella eri tavalla. Toisaalta haetaan yleistyksiä ja tyypillisiä näkökulmia. Nämä raportoidaan anonymisti. Toisaalta esille nostetaan myös esimerkkejä ja konkreettisia käytäntöjä. Nämä raportoidaan yksittäisinä case-tapauksina. Esimerkin antaneet henkilöt ovat hyväksyneet käytännön ja tekstin. On syytä huomata, että vastaavia käytäntöjä voi olla muissakin korkeakouluissa. Tässä suhteessa raportissa esille nostetut esimerkit eivät välttämättä ole ainutkertaisia. Ne eivät myöskään välttämättä toimi aina hyvänä esimerkkinä muille korkeakouluille. Toivottavasti niiden avulla on kuitenkin pystytty konkretisoimaan niitä erilaisia lukuisia käytäntöjä, joilla kansainvälisyyttä tuodaan opetukseen.

3. Kansainvälisyys korkeakouluopinnoissa kirjallisuuden valossa

Australialaiset Green ja Mertova (2009, 30–32) toteavat, että opetuksen kansainvälistäminen (internationalisation of curriculum) on alue, jossa käytäntö on usein tutkimusta edellä. Kirjallisuutta aiheesta löytyy niukasti ja käsitteet ovat epämääräisesti ymmärrettyjä. Aiheeseen liittyvä kirjallisuus on tyypillisesti käytännön toimijoiden tuottamaa.

Opetuksen kansainvälisyys määritellään usein **tavoitteiden** kautta. Kyse on opetuksesta, jonka tavoite on valmistaa opiskelijoita toimimaan (ammattillisesti ja sosiaalisesti) kansainvälisessä ja monikulttuurisissa yhteyksissä ja joka pyrkii tietoisesti kehittämään opiskelijoiden kansainvälisiä ja kulttuurienvälisiä perspektiiviä (tietoa, taitoja ja asenteita). (Leask 2009; Green ja Mertova 2009; Wende 1996.) Joskus puhutaan myös opetuksesta, jonka **sisällössä** on kansainvälinen orientaatio ja joka on **suunnattu yhtä lailla kotimaisille kuin ulkomaisillekin opiskelijoille** (ks. esim. Wende 1996). Kansainvälisyyden määrittelyissä huomio kiinnittyy siis tavoitteisiin, sisältöön ja kohderyhmään.

Opetuksen kansainvälistäminen nähdään puolestaan prosessina, jossa tuotetaan kansainvälinen opetusohjelma. Green ja Mertova (2009, 35) hahmottavat neljä kehitystrendiä, jotka ovat vaikuttaneet keskusteluun opetuksen kansainvälistämisestä: 1) Painopiste on siirtynyt ”kansainvälisestä” ”paikalliseen” ja ”globaaliin”. 2) Panosten tarkastelusta (mitä opettaja tekee) on siirrytty tulosten tarkasteluun (mitä opitaan). 3) Vain osaa opiskelijoita koskevasta kansainvälisyydestä on siirrytty kaikki opiskelijat sisällyttävään, inklusiiviseen kansainvälisyyteen. 4) Perinteisestä opetussuunnitelmasta on siirrytty laajempaan, jossa tiedollisen puolen lisäksi kiinnitetään huomiota myös oppimisen toiminnalliseen ja asenteelliseen puoleen sekä arvope- rustaan.

Betty Leask (2001) mainitsee kolme tasoa, joihin kaikkiin on paneuduttava, jos halutaan kansainvälistää opetusta: 1) Opetussuunnitelmaan on luotava **rakenteellisia mahdollisuuksia** kansainvälisyydelle. 2) Kansainväliselle osaamiselle on määriteltävä **tavoitteet**. 3) On kehitettävä konkreettisia opetuksen ja oppimisen **prosesseja**, joiden avulla tavoitteita voi saavuttaa. Ensimmäinen ja toinen kohta tapahtuvat koulutusohjelmien ja opetussuunnitelmien sekä jossain määrin myös koko korkeakoulun tasolla, kolmas kohta yksittäisissä opetustilanteissa ja opintojaksoilla. Koulutuksen kansainvälistämisessä tulisikin lähteä liikkeelle sekä ylhäältä että alhaalta. **Johdon tasolla** on laadittava selkeä politiikka ja tavoitteet, mutta samalla henkilökunnan on **koulutusohjelmien tasolla** määriteltävä oppimistavoitteet sekä mietittävä, kuinka

opetussuunnitelmaa, opetuskäytäntöjä ja arviointia kehitetään tavoitteiden suuntaiseksi. (Olson ym. 2005/2008; Clifford ja Joseph 2005.)

Oppimistavoitteiden asettamista kansainvälisyydelle korostetaan. Jotta opetusta voi kansainvälistää, on tiedettävä, mitä asioita opiskelijoiden halutaan osaavan. Eri lähteissä esitetään hieman erilaisia listauksia sille, mitä oppimistuloksia kansainvälisen opetuksen tulisi tuottaa (ks. esim. Leask 2001; Green ja Mertova 2009, 30–31). Usein kuitenkin seuraavat oppimistavoitteet toistuvat niissä:

- kyky ajatella eri näkökulmista; tiedon ymmärtäminen historiallisessa, paikallisessa ja globaalissa kontekstissa.
- ymmärrys oman alan paikallisia traditioita kohtaan sekä omassa kulttuurissa että muualla
- alan kansainvälisten standardien ja käytäntöjen tunnistaminen ja hallinta
- kyky kulttuurienväliseen kommunikointiin alalla; kyky tunnistaa alalle relevantit kulttuurienvälisen viestinnän kysymykset; herkkyyks toisten näkökumia kohtaan ja halukkuus asettua toisen asemaan
- kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden arvostaminen
- vastuullinen globaali kansalaisuus; ymmärrys paikallisten toimien vaikutuksista kansainväliselle yhteisölle sekä kansainvälisten toimien vaikutuksista paikallisiin yhteisöihin.

Hollantilainen Marijk van der Wende (1996, 46) on esittänyt erilaisia rakenteellisia tapoja, joilla kansainvälisyys voi toteutua opetusohjelmissa. Wenden typologia listaa eri kriteereitä kansainväliselle opetussuunnitelmalle ja se tarjoaa yhden tavan hahmottaa niitä laajoja rakenteellisia vaihtoehtoja, joilla opetukseen voi tuoda kansainvälisyyttä:

- opetusohjelma, jossa on kansainvälinen aihealue tai sisältö
- opetusohjelma, jossa alkuperäinen aihealue laajennetaan kansainvälisellä vertailulla
- opetusohjelma, jonka tavoite on valmistaa opiskelijat kansainvälisiin työtehtäviin
- kieli ja kulttuuriopintoihin painottuva opetusohjelma, joka eksplisiittisesti pyrkii kehittämään kulttuurienvälistä kommunikaatiota
- tiettyyn maantieteelliseen alueeseen keskittyvät opinnot, alueelliset opinnot
- opetusohjelma, joka johtaa kansainvälisesti tunnustettuun tutkintoon
- opetusohjelma, joka johtaa kansainväliseen yhteis- tai kaksoistutkintoon.
- opetusohjelma, joissa pakollinen osa opiskellaan ulkomaisessa oppilaitoksessa paikallisen henkilökunnan opettamana
- opetusohjelma, joka on eksplisiittisesti suunniteltu ulkomaalaisille opiskelijoille.

Kansainvälisyyttä opetukseen tuovat ratkaisut voivat vaihdella laajuuden suhteen: kattaako kansainvälinen näkökulma yksittäisen moduulin vai koko ohjelman. Ratkaisut voivat vaihdella myös siinä, tapahtuuko opetus kotimaassa, ulkomailla vai molemmissa sekä ovatko kohderyhmänä ulkomaalaiset vai kotimaiset opiskelijat vai molemmat. Opetuksen kansainvälistämistä voi toteuttaa eri tavoilla myös sen suhteen levitetäänkö kansainvälinen näkökulma läpi koko opetuksen, kehitetäänkö opetusohjelmaan laajoja kansainvälisiä moduuleilta vai muutamia kaikille pakollisia kansainvälisyyttä tukevia kursseja. (Wende 1996, 21.)

Rakenteen ja typologioiden tasolle jäävä tarkastelu ei kuitenkaan auta henkilökuntaa määrittelemään niitä konkreettisia tapoja, joilla kansainvälistää opetusta sisällön ja prosessien tasolla. Se tarjoaa ”ison kuvan”, mutta ei yksityiskohtia. (Green ja Mertova 2009, 40–41; Leask 2001.) Esimerkiksi University of South Australiaan on luotu Code of Good practice, jossa kuvataan kunkin kansainvälistymistä edistäviä opetuksen ja oppimisen käytäntöjä. Ohje sisältää eri tasoja ja lähes 60 kohtaa. Sieltä löytyy mm. konkreettisia suosituksia opetushenkilökunnalle kuten ”kehitä kansainvälisiä kontakteja ammattialallasi”, ”kutsu kansainvälisiä vierailijoita luennoimaan”, ”käytä kansainvälisiä esimerkkejä ja kansainvälistä näkökulmaa”, ”aseta ryhmätöitä, joissa eri kulttuuritaustoista tulevien opiskelijoiden on työskenneltävä yhdessä”, ”vaadi opiskelijoita hakemaan, analysoimaan ja arvioimaan eri kansainvälisissä lähteissä olevaa tietoa” (Leask 2001, 106).

Konkreettiset keinot opetuksen kansainvälistämisessä voi Greenin ja Mertovan (2009, 31-34) mukaan jakaa kolmeen kokonaisuuteen, joita kaikkia tarvitaan rinnakkain: opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus, henkilökunnan kansainvälisyys sekä nk. kotikansainvälistyminen.

Opiskelijaliikkuvuus	Henkilökunnan kansainvälisyys	Kotikansainvälistyminen
<ul style="list-style-type: none"> • vaihto-opiskelu • kansainvälinen harjoittelu • kansainvälinen vapaaehtoistyö • opintomatkat • kansainväliset konferenssit • kenttäkurssit, ekskursionit 	<ul style="list-style-type: none"> • henkilökuntavaihto • sapattivapaat • stipendit • tutkimus • kansainvälinen yhteistyö • konferenssit • kansainvälinen vapaaehtoistyö 	<ul style="list-style-type: none"> • virtuaalinen liikkuvuus • monikulttuurisen paikallisyhteisön hyödyntäminen • inklusiivinen pedagogia • koti- ja ulkomaisten opiskelijoiden vuorovaikutus • kielikoulutus

Opiskelijoiden kansainvälisen liikkuvuus on perinteinen ratkaisu tarpeeseen tarjota opiskelijoille mahdollisuuksia kansainvälistyä. Sen ongelmana on kuitenkin, että sille harvoin asetetaan selkeitä oppimistavoitteita kansainvälisyyden tai kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen suhteen. Puhumattakaan, että tavoitteiden saavuttamista jotenkin todennettaisiin. Opiskelijaliikkuvuutta käsittelevä kirjallisuus ja puhe onkin yleensä joko retorista tai kyynistä: joko oletetaan automaattisesti, että ulkomaille lähdöstä seuraa opiskelijalle hyvää, tai todetaan vaihto-opiskelun olevan lähinnä taloudellisesti tuettua hauskanpitoa. (Green ja Mertova 2009, 36.)

Sanderson (2008) korostaa **akateemisen henkilökunnan kansainvälistymisen** merkitystä niin opiskelijaliikkuvuuden kuin kotikansainvälistymisen edistämässä. Viime kädessä opetuksen kansainvälistäminen on niiden käsissä, jotka opettavat ja ohjaavat. Jos korkeakoulusta valmistuneilta vaaditaan globaalia lukutaitoa ja kulttuurista sensitiivisyyttä, myös (opetus)henkilökunnalla tulisi olla sitä (Teekens 2003). Akateemisen henkilökunnan käsitys kansainvälisyydestä vaihtelee tieteenalan mukaan. Tällä on vaikutuksia myös siihen, kuinka tärkeinä kansainvälisyyden sisällyttämistä opintoihin pidetään ja miten se tulisi tehdä. Kovissa, ei-soveltavissa tieteissä (esim. matematiikka) kansainvälistymiseen ei nähty niin tarvetta, sillä opetusta ja asiaa pidettiin universaalina ja kulttuurisesti neutraalina. Kovissa, soveltavissa tieteissä (esim. tekniikka) itse tietoperusta nähtiin universaalina, mutta käytännön sovelluksissa koettiin luontevaksi ottaa kulttuurierot huomioon. Pehmeissä tieteissä (esim. humanistiset aineet) tieto nähtiin kulttuurisesti muokkautuvana ja opetuksen kansainvälistyminen koettiin lähinnä eri näkökulmien huomioon ottamisena. (Clifford 2009.)

Kotikansainvälistymisen ajatus kehittyi 1990-luvun lopulla siitä havainnosta, että suuri osa kansainvälistymiskeskustelua keskittyi opiskelijoiden liikkuvuuteen, vaikka suuri osa opiskelijoista ei siihen osallistu. Kotikansainvälistyminen on kansainvälistä toimintaa ilman ulkomaille suuntautuvaa liikkuvuutta (Nilsson 2003; Crowther et al. 2001). Keskeistä siinä on inklusion ajatus: kansainvälistymisen tulisi sisällyttää kaikki opiskelijat. Beelenin (2011) mukaan kotikansainvälistymisen tulisikin olla osa kaikille pakollista opetusohjelmaa. Keinoina voi olla mm. kansainvälinen kirjallisuus, kansainväliset esimerkit opetuksessa, kansainvälinen fokus tutkimuksessa, ulkomaalaiset opettajat/luennoijat, kansainvälisen kontaktit virtuaalisesti, opetusohjelmiin rakennettu lyhytkestoinen liikkuvuus, ulkomaalaiset opiskelijat omassa yliopistossa ja monikulttuurisen kampuksen rakentaminen, kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen rakentaminen kotikampukselle ja/tai paikalliseen yhteisöön. (Beelen 2011; Green ja Mertova 2009, 32.) Mikäli kotimaan ja ulkomaalaisten opiskelijoiden välille halutaan kehittää positiivista vuorovaikutusta edellyttää se Leaskin (2009) mukaan muutoksia formaalin opetussuunnitelman lisäksi myös informaalissa opetussuunnitelmassa. Informaalilla opetussuunnitelmalla hän viittaa kampuksella tapahtuvaan varsinaisen opetuksen oheistoimintaan, joka ei suoranaisesti sisälly

tutkintovaatimuksiin, mutta jotka kuitenkin vaikuttavat kampuksen kulttuuriin ja oppimiseen. Informaalien opetussuunnitelman huomioon ottaminen tarkoittaa käytännössä mm. kulttuurienvälisen dialogin tietoisuutta kehittämistä kampuksella myös virallisen opetuksen ulkopuolella, kulttuurienvälisen dialogin kehittämistä yhteisöön laajemminkin sekä esim. selkeitä muut kulttuurit huomioivia visuaalisia signaaleja.

Kansainvälisen liikkuvuuden ja kotikansainvälistymisen välille on tärkeää pyrkiä rakentamaan tasapaino. Wächterin (2003) mukaan kumpikaan ei saisi dominoida yli toisen, sillä molempia tarvitaan. Parhaimmillaan nämä puolet rakentuvat kokonaisuudeksi, joka tukee samaa päämäärää.

4. Kansainvälisyys opetussuunnitelmissa

Tässä luvussa käydään läpi havaintoja opetussuunnitelmien tarkastelusta. Opetussuunnitelmia tarkastelemalla haettiin vastausta siihen, näkyykö kansainvälisyys yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmissa ja millä tavalla. Tarkastelu tehtiin keväällä 2011 ja mukana oli 54 koulutusohjelman opetussuunnitelmat. Aineisto on kuvattu tarkemmin luvussa 2.

Opetussuunnitelma on keskeinen dokumentti opintojen kansainvälistämisessä. Sen avulla kommunikoidaan niin opiskelijoille kuin opetushenkilökunnallekin, mitä opinnoilta odotetaan. Betty Leask (2001) korostaa, että opintojen kansainvälistäminen edellyttää monen tasoisia toimenpiteitä. Opetussuunnitelmien tasolla on luotava rakenteellisia mahdollisuuksia kansainvälistymiselle. Tämän lisäksi on luotava opetuksen ja oppimisen prosesseja, joilla kansainvälistymistä voi edistää. Opetussuunnitelmien tarkastelu tavoittaa tästä kokonaisuudesta vain osan. Se, että kansainvälisyys mainitaan opetussuunnitelmassa, ei tietenkään kerro kovinkaan paljon siitä, mitä opetuksen käytännöissä tapahtuu. Mutta toisaalta kansainvälisyyden nostaminen esille opetussuunnitelmassa antaa sille painoarvoa, joissakin tapauksissa jopa pakottavuutta, eikä opiskelijan kansainvälistyminen ole yhtä paljon kiinni yksittäisen opettajan tai ohjaajan kiinnostuksesta.

4.1 Miten kansainvälisyys voi näkyä opetussuunnitelmassa?

Opetussuunnitelmien tarkastelussa käytettiin apuvälineenä Marijk van der Wenden ja OECD:n kehittämää kansainvälisten opetusohjelmien typologiaa. Van der Wende (1996, 45) määrittelee kansainvälisen opetusohjelman seuraavalla tavalla: ohjelman sisällössä on kansainvälinen orientaatio, sen tavoitteena on valmistaa opiskelijoita toimimaan kansainvälisessä ja monikulttuurisessa ympäristössä ja se on suunnattu myös ulkomaisille opiskelijoille. Wende kiinnittää huomiota siis sekä sisältöön, tavoitteisiin että kohderyhmään. Määritelmää Wende on täydentänyt typologialla, johon on listattu niitä kriteereitä, joiden perusteella opetusohjelmaa voi pitää kansainvälisenä.

- opetusohjelma, jossa on kansainvälinen aihealue tai sisältö
- opetusohjelma, jossa alkuperäinen aihealue laajennetaan kansainvälisellä vertailulla
- opetusohjelma, jonka tavoite on valmistaa opiskelijat kansainvälisiin työtehtäviin
- kieli ja kulttuuriopintoihin painottuva opetusohjelma, joka eksplisiittisesti pyrkii kehittämään kulttuurienvälistä kommunikaatiota

- tiettyyn maantieteelliseen alueeseen keskittyvät opinnot, alueelliset opinnot
- opetusohjelma, joka johtaa kansainvälisesti tunnustettuun tutkintoon
- opetusohjelma, joka johtaa kansainväliseen yhteis- tai kaksoistutkintoon.
- opetusohjelma, joissa pakollinen osa opiskellaan ulkomaisessa oppilaitoksessa paikallisen henkilökunnan opettamana
- opetusohjelma, joka on eksplisiittisesti suunniteltu ulkomaalaisille opiskelijoille.

Wenden typologia on normatiivinen; sen mukaan opetusohjelman tulee täyttää jokin kriteereistä ollakseen kansainvälinen. Tässä tarkastelussa ei oteta kantaa siihen, ovatko suomalaisten korkeakoulujen tarjoamat ohjelmat kansainvälisiä vai eivät. Sen sijaan typologiaa on käytetty apuvälineenä tarkasteltaessa, millä eri tavoilla kansainvälisyys esiintyy opetussuunnitelmissa. Wenden alkuperäistä listaa muokattiin tässä tarkastelun tarpeisiin. Kansainvälisyys voi näkyä opetussuunnitelmissa seuraavilla tavoilla:

- tavoitteena on tuottaa osaamista kansainväliseen toimintaympäristöön
- tavoitteena on tuottaa monikulttuurista, kulttuurienvälistä osaamista
- sisältö tai osa sisällöstä on kansainvälinen (esim. kansainvälinen politiikka, kansainvälinen liiketalous)
- sisällössä on aiheen kansainvälistä vertailua
- sisällössä on tiettyyn maantieteelliseen alueeseen keskittyviä opintoja, alueopintoja (esim. eurooppalainen oikeuskäytäntö, aasialainen ruokakulttuuri)
- sisältää kieli- ja viestintäopintoja
- ulkomaanjakso tai muu kansainvälinen jakso eksplisiittisesti mainittuna
- pakollinen ulkomaan- tai muu kansainvälinen jakso osana opetussuunnitelmaa
- opinnot tai opintoja vieraalla kielellä
- kansainvälisten luennoitsijoiden antamia opintoja
- opetus on suunnattu eksplisiittisesti kansainväliselle tai monikulttuuriselle opiskelijaryhmälle
- jokin muu tapa.

Näitä erilaisia tapoja tarkasteltiin sekä **koko tutkinnon tasolla** eli tutkinnon yleiskuvauksessa tai **yksittäisen opintojakson tasolla** eli opintojaksojen kuvauksissa. Tuloksia lukiessa on syytä muistaa, että aineistoon pyydettiin ensisijassa suomen/ruotsinkielisiä koulutusohjelmia, koska on kiinnostavaa tietää, kuinka kansainvälisyys näkyy ”tavallisissa” ensisijaisesti kotimaisille opiskelijoille suunnatuissa ohjelmissa. Kansainväliset yhteis- ja kaksoistutkinnot ja englanninkieliset tutkinto-ohjelmat jätettiin tässä tarkastelun ulkopuolelle.

4.2 Havaintoja suomalaisten korkeakoulujen opetussuunnitelmista

Kansainvälisyys näkyy jollakin tavalla lähes kaikissa opetussuunnitelmissa. Vain yhden ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opetussuunnitelmassa ei kansainvälisyyttä tuotu esille millään tavalla. Valtaosassa opetussuunnitelmia kansainvälisyys tulee esille myös usealla eri tavalla. Esimerkiksi kansainvälisyys mainitaan tutkinnon yleisissä tavoitteissa, opetussuunnitelma sisältää mainintoja kieliopinnoista, opetussuunnitelmassa mainitaan mahdollisuus opiskella ulkomailla sekä opintojaksoina, joissa on kansainvälistä sisältöä.

Toisaalta yksittäisten mainintojen runsaudesta huolimatta kansainvälisyys näkyy opetussuunnitelmissa usein melko ohuesti. Esimerkiksi se mainitaan yhdellä sanalla tutkinnon tavoitteissa, mutta ei pureuduta siihen, mitä kansainvälisyys tavoitteena tarkoittaa. Kieli- ja viestintäopinnot mainitaan, mutta niitä edellytetään vain muutaman opintopisteen verran. Mahdollisuus suorittaa osa opinnoista ulkomailla mainitaan, mutta ei esitetä tarkemmin, missä kohtaa opintoja tai mitä ulkomailla voi suorittaa. Tarkastelussa kansainvälisyyden esiintymiseksi opetussuunnitelmassa on hyväksytty pienetkin merkit. Esimerkiksi kohtaan ”sisältää kieli- ja viestintäopintoja” riittää, jos löytyy yksikin vieraan kielen kurssi tai kohtaan ”opintoja vieraalla kielellä” riittää yksikin vieraalla kielellä pidettävä opintojakso.

Yleiskuva on, että ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmissa kansainvälisyys näkyy yliopistojen opetussuunnitelmia enemmän ja monipuolisemmin. Ammattikorkeakouluissa kansainvälisyys tuodaan esimerkiksi selvästi useammin esille yhtenä koko tutkinnon tavoitteena. Tämä liittyy siihen, että ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmissa on ylipäänsä kuvattu monipuolisemmin toimintaympäristöä ja osaamistavoitteita. Tämä antaa aiheen olettaa, että opetussuunnitelmatyö on ammattikorkeakouluissa jonkin verran yliopistoja pidemmällä. Toki poikkeuksiakin on kummallakin sektorilla.

Tutkinnon yleiskuvaus	kuinka monessa opsissa (amk)	kuinka monessa opsissa (yo)
Tavoitteena tuottaa kansainvälistä osaamista tai osaamista kansainväliseen toimintaympäristöön	25	9
Tavoitteena tuottaa monikulttuurista, kulttuurienvälistä osaamista	7	2
Sisältö tai osa sisällöstä kansainvälinen (esim. kv politiikka, kv liiketalous)	4	1
Sisällössä aiheen kansainvälistä vertailua	-	-
Sisältää tiettyyn maantieteelliseen alueeseen keskittyviä opintoja, alueopintoja	-	2
Sisältää kieli- ja viestintäopintoja	21	21
Ulkomaanjakso tai muu kansainvälinen jakso eksplisiittisesti mainittuna	16	4
Pakollinen ulkomaan- tai muu kansainvälinen jakso	2	1
Opintoja vieraalla kielellä	7	9
Suunnattu erityisesti kansainväliselle / monikulttuuriselle opiskelijaryhmälle	2	-
Muu tapa	10	2

Taulukko 1. Millä eri tavoilla kansainvälisyys on esillä opetussuunnitelmissa tutkinnon yleiskuvauksessa

Opintojaksojen kuvaukset	kuinka monessa opsissa (amk)	kuinka monessa opsissa (yo)
Tavoitteena tuottaa kansainvälistä osaamista tai osaamista kansainväliseen toimintaympäristöön	15	8
Tavoitteena tuottaa monikulttuurista, kulttuurienvälistä osaamista	4	2
Sisältö tai osa sisällöstä kansainvälinen (kv politiikka, kv liiketalous)	15	5
Sisällössä aiheen kansainvälistä vertailua	-	1
Sisältää tiettyyn maantieteelliseen alueeseen keskittyviä opintoja, alueopintoja	6	3
Sisältää kieli- ja viestintäopintoja	15	10
Ulkomaanjakso tai muu kansainvälinen jakso eksplisiittisesti mainittuna	10	5
Pakollinen ulkomaan- tai muu kansainvälinen jakso	-	-
Opintoja vieraalla kielellä	10	17
Kansainvälisten luennoitsijoiden antamia opintoja	-	3
Suunnattu erityisesti kansainväliselle/monikulttuuriselle opiskelijaryhmälle	-	1
Muu tapa	2	1

Taulukko 2. Millä eri tavoilla kansainvälisyys on esillä opetussuunnitelmissa opintojaksojen kuvauksissa

Yleisimmin kansainvälisyys näkyy opetussuunnitelmissa siten, että se **mainitaan yhtenä koulutusohjelman ja tutkinnon tavoitteena**. Tavoitteena on esimerkiksi, että opiskelija osaa toimia alan kansainvälisessä ympäristössä, hallitsee kansainvälistyvän elinkeinoelämän vaatiman kielitaidon tai hahmottaa alalla vaikuttavia ilmiöitä ja rakenteita myös kansainvälisellä tasolla. Tutkinnon tavoitteissa puhutaan usein myös työtehtävistä, joihin valmistuneet sijoittuvat. Opetussuunnitelmassa kerrotaan alan työmahdollisuuksia olevan myös ulkomailla, opiskelijoiden sijoittuvan usein kansainvälisiin yrityksiin tai työelämän alalla olevan ylipäänsä kansainvälistä. Useassa ammattikorkeakoulun opetussuunnitelmissa käytetään Ammattikorkeakoulujen rehtorien neuvoston ARENE:n suosituksia yleisiksi kompetensseiksi, joista yksi on kansainvälisyysosaaminen. Joissakin opetussuunnitelmissa ARENE:n suosittelemat kompetenssit vain luetellaan, osassa niitä avataan eteenpäin esimerkiksi kertomalla, missä opintojaksoissa kehitetään mitään kompetenssia. **Monikulttuurinen tai kulttuurienvälisen osaaminen** tuodaan selvästi harvemmin esille tutkinnon tavoitteena kuin kansainvälinen osaaminen. Kansainvälinen osaaminen mainitaan myös monen yksittäisen opintojakson tavoitteena. Usein tämä kulkee käsi kädessä koko tutkinnon tavoitteiden kanssa: jos tutkinnon tavoitteena on kansainvälisyysosaaminen, löytyy opetussuunnitelmasta usein myös opintojaksot samalla tavoitteella.

Kieli- ja viestintäopinnot osana tutkintoa mainitaan myös yleisesti. Usein kyse on tutkintojen kansallisessa viitekehyksessä ja tutkintoasetuksessa määritellystä pakollisesta kielitaitovaatimuksesta, jonka mukaan tutkinnon suorittaneelta vaaditaan vähintään yhden vieraan kielen sellainen taito, joka mahdollistaa oman alan kehityksen seuraamisen ja kansainvälisessä ympäristössä toimimisen. Vaikka kieli- ja viestintäopinnot mainitaan monessa opetussuunnitelmassa, ovat maininnat ohuita ja näiden opintojen määrä melko suppea. Opetussuunnitelmassa mainitaan esimerkiksi yksi pakollinen vieraan kielen kurssi tai kerrotaan, että opintoihin kuuluu myös kieliopintoja. Toisaalta joukossa on myös muutama sellainenkin opetussuunnitelma, jossa kieli- ja viestintäopinnot ovat näkyvästi esillä: kielitarjontaa esitellään huomattava paljon, monipuolisen kielitaidon todettu olevan alalla erityisen tärkeää tai kielipainotteista opintopolkua tarjotaan yhtenä suuntautumisvaihtoehtona.

Mahdollisuus suorittaa ulkomaanjakso tai muu kansainvälinen jakso osana opintoja tuodaan myös kohtalaisen usein opetussuunnitelmissa eksplisiittisesti esille. Yleensä opetussuunnitelmissa puhutaan ulkomailla opiskelusta, ei yleisemmästä kansainvälisyysjaksosta. Opetussuunnitelmassa ilmoitetaan esimerkiksi, että opintoja on mahdollista suorittaa myös ulkomailla. Parissa tapauksessa mahdollisuutta tarkennetaan tiettyyn opintokokonaisuuteen. Parissa opetussuunnitelmassa sanamuoto on vahvempi: ulkomaan- tai kansainvälisyysopintoja suositellaan. Kolmessa koulutusohjelmassa ulkomaan- tai muu kansainvälisyysjakso on opis-

kelijalle pakollinen, yhdessä näistä tosin vain tietyn suuntautumisvaihtoehdon opiskelijoille. Yleiskuva on, että ulkomaan- tai kansainvälisyysjaksot mainitaan opetussuunnitelmissa kovin lyhyesti. Harvoin tarkennetaan niiden tavoitteita tai osoitetaan niiden paikkaa. Opiskelijan henkilökohtaiselle opintosuunnitelmalle (HOPS) ladataan tässä paljon odotuksia: ulkomaanjakso ja opintojen hyväksiluku suunnitellaan sen avulla. Mikäli opetussuunnitelmissa puhutaan yleisemmin tutkintoon kuuluvasta kansainvälisyysjaksosta, ei tapoja sen suorittamiseksi yleensä avata. Tässäkin odotukset kohdistuvat HOPS:aan, kansainvälisyysjakso suunnitellaan sen yhteydessä.

Mahdollisuus opiskella englannin kielellä näkyy monessa opetussuunnitelmassa, vaikka tarkasteluun pyydettiin suomen- tai ruotsinkielisten tutkinto-ohjelmien opetussuunnitelmia. 14 opetussuunnitelmassa kerrotaan tutkinnon yleiskuvauksessa, että osa opinnoista suoritetaan tai on mahdollista suorittaa englanniksi. 21 opetussuunnitelmasta löytyy opintojaksoja, jotka suoritetaan tai voi suorittaa englanniksi. Usein maininnat vieraskielisistä opinnoista ovat hieman epämääräisiä: opintojaksokuvaukset ovat englanniksi vaikka opetuskieleksi mainitaan suomi (parissa tapauksessa myös päinvastoin), opintojaksoja on mahdollista suorittaa myös englanniksi tai niitä pidetään tarvittaessa englanniksi.

Osa tutkinnon sisällöstä on **lähtökohtaisesti kansainvälinen** neljässä tarkastellussa opetussuunnitelmassa. Tyypillisesti nämä ovat kaupallisen alan tutkintoja, joissa esimerkiksi liiketalouden alan tutkinnon yhtenä osiona on kansainvälinen liiketoiminta ja logistiikka. Sisällöltään lähtökohtaisesti kansainvälisiä opintojaksoja löytyi enemmän ja kaupallisen alan lisäksi myös yhteiskuntatieteen, kulttuurin sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalalta. Tällaisiksi luokiteltiin esimerkiksi opintojaksot, joiden aiheena ovat kansainvälinen uutisvälitys, globalisaatio ja sosiaaliset ongelmat tai kansainvälinen keittiö.

Tiettyyn **maantieteelliseen alueeseen keskittyviä opintoja** ei opetussuunnitelmista löydy kovin runsaasti. Tyypillisesti nekin löytyvät kaupalliselta alalta, esimerkiksi opintojaksoja otsikolla ”doing business in Russia”.

Aihealueen kansainvälistä vertailua (esim. sosiaalipolitiikka Suomessa ja muualla) tarkastelluissa dokumenteissa ei näy lainkaan. Ainakaan opetussuunnitelmien tasolla aihealueen kansainvälinen vertailu ei siis näytä olevan se tapa, jolla opintoihin tuodaan kansainvälistä näkökulmaa. **Kansainvälinen tai monikulttuurinen opiskelijaryhmä** mainitaan myös vain kahdessa opetussuunnitelmassa. Toki tässäkin saattaa vaikuttaa se, että tarkasteluun otettiin ensisijassa suomenkielisiä ohjelmia.

Opetussuunnitelmista löytyi myös muita kuin taulukossa lueteltuja tapoja tuoda kansainvälisyyttä esille. Kohtaan ”muu” on luokiteltu tapauksia, joissa korkeakoulu kertoo kansainvälisyyden olevan korkeakoulun yksi menestystekijä tai korkeakoulun toiminnan palvelevan alueen työelämän kansainvälistymistä. Kahdessa opetussuunnitelmassa viitataan Euroopassa tunnustettuun tutkintoon, jota on mahdollista hakea opintojen jälkeen tai johon opinnot johtavat. Opintojaksojen kohdalla viitataan kansainväliseen luennoitsijaan ja mahdollisuuteen osallistua vapaaehtoiseen kansainväliseen viikkoon.

5. Kansainvälisyys osana opintoja – korkeakoulujen kokemuksia ja käytäntöjä

Tässä luvussa käydään läpi haastattelujen ja keskustelutilaisuuden pohjalta koulutusohjelmista vastaavien henkilöiden ja korkeakoulujen edustajien näkemyksiä kansainvälistymisen edistämisestä korkeakouluopinnoissa. Aineiston on kuvattu tarkemmin luvussa 2. Tarkastelu etenee siten, että ensin käydään ajatuksia siitä, minkälaisia valmiuksia kansainvälistyvä työelämä koulutusohjelmien edustajien mukaan edellyttää. Sen jälkeen käydään läpi keskusteluissa esille tulleita haasteita ja mahdollisuuksia kansainvälistymiselle. Lopuksi esitellään eri keinoja opetuksen kansainvälistämiseksi. Aineistoa raportoidaan kahdella tavalla: toisaalta haetaan yleistyksiä ja toisaalta nostetaan yksittäisiä esimerkkitapauksia. Vastaavia esimerkkejä voi olla muissakin korkeakouluissa, vaikka niitä ei ole tässä esille nostettu.

5.1 Opiskelijan tarvitsemat kansainvälistymisvalmiudet

Korkeakoulutuksen kansainvälistymisen parissa pitkään työskennelleen australialaisen Betty Leaskin (2001) mukaan opetuksen kansainvälistäminen vaatii paneutumista kolmeen eri tasoon: 1) opetussuunnitelmaan on luotava rakenteellisia mahdollisuuksia kansainvälistymiselle, 2) kansainväliselle osaamiselle on luotava tavoitteet ja 3) on kehitettävä konkreettisia opetuksen ja oppimisen prosesseja, joilla tavoitteet on mahdollista saavuttaa.

Tavoitteiden määrittely on olennainen osa kansainvälistymisen prosessia. Mitä opiskelijan tulisi osata? Kun osaamistavoitteet on määriteltä, tulisi ne purkaa konkreettisiksi keinoiksi. Miten tavoitteisiin päästään? Opiskelijan kehittymistä kohti osaamistavoitteita tulisi pystyä opiskelun kuluessa myös seuraamaan ja arvioimaan.

Tässä luvussa paneudutaan kansainvälistymiseen liittyviin osaamistavoitteisiin. Opetuksen kansainvälistymistä käsittelevässä kirjallisuudessa listataan monia osaamistavoitteille. Tyypillisesti niissä korostetaan kolmea ulottuvuutta: ensinnäkin kansainvälistä näkökulmaa omaan alaan (oman alan kansainvälisten käytäntöjen tuntemus sekä eri maiden/alueiden erityispiirteet alalla), toiseksi kulttuurienvälistä kommunikointia (kykyä toimia ja viestiä eri kulttuuri-taustoista tulevien henkilöiden kanssa) ja kolmanneksi globaalia näkökulmaa ja kansalaisuutta (ymmärrys ilmiöiden globaaleista kytkennöistä). Seuraavalla sivulla on listattu kaksi esimerkkiä kansainvälistymiseen liittyvistä osaamistavoitteista.

Betty Leask (2001):	Green ja Mertova (2009, 30-31)
<ul style="list-style-type: none"> - kykenee ajattelemaan globaalisti ja tarkastelemaan asioita eri näkökulmista - on tietoinen sekä omasta että muista kulttuureista ja niiden ominaispiirteistä - kunnioittaa sekä paikallisia alan käytäntöjä että ammatillisia traditioita muualla - tunnistaa ammatissaan relevantit kulttuurien väliset kysymykset - arvostaa kulttuurista monimuotoisuutta niin ammatillisesti kuin kansalaisena - arvostaa kulttuuriin liittyvien käsitysten ja kulttuurien välisten suhteiden taustalla olevia moninaisia tekijöitä - arvostaa kielten ja kulttuurien monimuotoisuutta - tunnistaa ja hallitsee kansainväliset standardit ja käytännöt alallaan ja ammatissaan - ymmärtää paikallisten päätösten ja toimien vaikutukset kansainväliselle yhteisölle sekä kansainvälisten päätösten ja toimien vaikutuksen paikallisiin yhteisöihin. 	<ul style="list-style-type: none"> - tietoisuus globaalista näkökulmasta: sisältää alakohtaisen tiedon lisäksi ymmärryksen muista maista, kulttuureista ja kielistä. tiedon ymmärtäminen historiallisessa, paikallisessa ja globaalissa kontekstissa - kyky kulttuurien väliseen kommunikointiin: herkkyyks toisten näkökulmia kohtaan ja halukkuus asettua toisen asemaan - toimiminen vastuullisena globaalina kansalaisena; edellyttää globaalien aiheitten käsittelyä opetuksessa, mm. tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, kestävä kehitys, ennakkoluulot ja sorto.

Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys (NQF) asettaa myös vaatimuksia sille, minkälaista osaamista tietyn tasoisen tutkinnon suorittaneelta tulee voida edellyttää. Alemman korkeakoulututkinnon suorittaneelta edellytetään mm. kykyä itsenäiseen kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieraalla kielellä. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneelta puolestaan edellytetään mm. kykyä vaatimaan kansainväliseen viestintään ja vuorovaikutukseen toisella kotimaisella ja vähintään yhdellä vieraalla kielellä.

Ammattikorkeakoulujen rehtorienneuvosto ARENE on kansallisen viitekehysten pohjalta esittänyt viittä yleistä kompetenssia ammattikorkeakoulututkinnoille. Kansainvälisyysosaaminen on näistä yksi. Sen osalta ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneella tulisi olla:

- alan työtehtävissä ja niissä kehittämisessä tarvittava kielitaito
- 2 kyky monikulttuuriseen yhteistyöhön
- 3 taito ottaa työssään huomioon alansa kansainvälisyyskehityksen vaikutuksia ja mahdollisuuksia.

Vastaavasti ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille asetetaan kansainvälisyysosaamisen osalta seuraavat tavoitteet: kykenee kansainväliseen viestintään työtehtävissään ja toiminnan kehittämisessä, osaa toimia kansainvälisessä toimintaympäristössä ja osaa ennakoita kansainvälisyyskehityksen vaikutuksia ja mahdollisuuksia omalla alalla.

Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että heidän opiskelijansa tarvitsevat valmistuttuaan myös kansainvälisiä valmiuksia. Työelämä johon opiskelijat valmistuvat, on kansainvälistynyt ja edellyttää tähän liittyviä toimintavalmiuksia. Joillakin aloilla kansainvälistymistä pidettiin tulevan työelämän näkökulmasta aivan keskeisinä, joillakin vähemmän tärkeinä. Alle on koottu haastatteluista esille tulleita näkemyksiä siitä, mitä opiskelijan tarvitsemat kansainvälistymisvalmiudet ovat.

Kielitaito. Tämän toivat kaikki esille, alasta riippuen saatettiin painottaa joko kirjoittamista, lukemista tai puhumista. Kielitaito ei sellaisenaan tee henkilöstä vielä kansainvälistä, mutta antaa siihen valmiudet. Opiskelijan täytyy luottaa kykyynsä toimia vieraalla kielellä.

Kyky hahmottaa oman alan kehitys ja kysymykset kansainvälisesti. Kyky seurata alan kansainvälistä tutkimusta ja kehitystä omalla alalla.

Kommunikointi kansainvälisessä ympäristössä. Tämä pitää sisällään kielitaidon ja jonkinlaisen minimiymmärryksen siitä, miten eri kulttuureissa toimitaan ja viestitään. Alasta riippuen niiden kommunikointitilanteiden luonne, joissa opiskelijan pitää osata toimia, vaihtelee. Kyse voi olla asiakkaiden kohtaamisesta, projektiin läpiviennistä, neuvottelusta, myynnistä ja markkinoinnista tai oman työn esittelystä ja vakuuttamisesta.

Kansainväliset kontaktit. Osa korosti myös tämän merkitystä työelämässä pärjäämiselle. Opiskeluaikana hankitut kansainväliset kontaktit ovat arvokas resurssi tulevassa työelämässä.

Haastatteluissa ja keskustelutilaisuudessa tuotiin esille myös seuraavia näkökulmia opiskelijoiden kansainväliseen osaamiseen:

- Kansainvälisyys tulisi nähdä arkisena asiana, arjen selviytymisenä kansainvälisissä työtilanteissa. Tällöin opetuksessakin tulisi keskittyä konkreettisiin kommunikointitilanteisiin, ei esimerkiksi täydelliseen kielen hallintaan.
- Kansainvälisessä osaamisessa tulee huomioida myös ei-tiedollinen puoli. Osa kansainvälisistä valmiuksista on tietoja, joita voi opiskella kirjoista. Tällaisia ovat esimerkiksi kielitaidon perusteet ja perustiedot eri kulttuureista ja kulttuurien välisestä kommunikoinnista. Mutta kansainvälisyudessa on kyse myös asenteesta ja halukkuudesta kohdata erilaisista taustoista tulevia ihmisiä ymmärtäen ja oppien. Syvempi kulttuu-

rien välinen viestintä edellyttää kykyä astua etnosentrisen näkökulman ulkopuolelle. Tätä on vaikea opettaa yksittäisellä kurssilla, sillä kyseessä on yksilöllinen kasvuprosessi, joka vaatii kokemuksia, niiden reflektointia ja aikaa.

- Kansainvälinen osaaminen on alakohtaista. Vaikka kansainvälisessä vuorovaikutuksessa on yleisiäkin piirteitä, tulisi painopisteen opetuksessa olla alakohtaisessa osaamisessa.

Antaako korkeakoulujen opetus opiskelijoille haluttuja valmiuksia? Haastateltavat kokevat, että laitoksen käytössä olevat keinot antavat opiskelijoille ennen kaikkea perusvalmiuksia kielitaidon kehittämiseen, oman työn esittelyyn kansainväliselle yleisölle sekä alan kansainvälisen kehityksen seuraamiseen. Joissakin tapauksissa opiskelijoiden koetaan saavan myös perusvalmiuksia kulttuurien välisen kommunikoinnin ymmärtämiseen. Harvassa ohjelmassa on kuitenkin mahdollista paneutua kovin syvästi kansainvälisissä ja kulttuurienvälisissä tilanteissa toimimiseen ja kommunikointiin.

5.2 Kansainvälisyyttä edistäviä ja estäviä tekijöitä

Tässä luvussa käydään läpi asioita, joita pidettiin haastatteluissa ja keskustelutilaisuudessa edistävinä tai estävinä tekijöinä sille, että kansainvälisyyttä saadaan tuotua osaksi opetusta. Usein sama tekijä voi toimia sekä kansainvälistymisen esteenä että edistäjänä – riippuen siitä, miten kyseinen asia on järjestetty.

5.2.1 Asenteet kansainvälisyyttä kohtaan

”Kun asenne on kunnossa, loppu on käytännön järjestelyä.” Sitaatti kuvaa monen haastateltavan jakamaa näkemystä kansainvälistymisen suurimmista esteistä ja edistävästä tekijöistä. Kyse on **asenteesta**; pidetäänkö kansainvälisyyttä tärkeänä ja halutaanko sitä tehdä. Kansainvälisyys tarvitsee positiivista asennetta esimerkiksi seuraavilla tasoilla:

Yleisesti ottaen haastateltavat kokivat **korkeakoulun johdon** suhtautuvan kansainvälisyyteen myönteisesti. Johdon tuki voi näkyä mm. siinä, että kansainvälisyyttä pidetään esillä korkeakoulun strategioissa ja kehittämissuunnitelmissa. Johdon tuki voi näkyä kansainvälisyyttä tukevinä – tai jopa niihin pakottavina – linjauksina: esimerkiksi asetetaan minimimäärä tutkintoon kuuluvista vieraskielisistä opinnoista, minimimäärä yksiköiden tarjoamille vieraskielisille opinnoille tai tutkintoon kuuluva kansainvälisyysjakso. Johdon tuki voi näkyä myös kannustuksena, suopeana asenteena ja esimerkkinä: johto antaa kannatuksensa kansainvälisen toiminnan kehittämiseen liittyville ehdotuksille, antaa koulutusohjelmille vapautta kehittää kansainvälistä

toimintaa, on itse aktiivisesti luomassa kansainvälisiä kontakteja, joissain tapauksissa jopa antaa lisää aika- tai rahallisia resursseja.

Opettajien asenne on keskeinen koulutusohjelmien kansainvälistymisen edistämässä, sillä he viime kädessä viime kädessä toteuttavat ja toimeenpanevat opetuksen. Kansainvälisyyden nivominen opintoihin ei ole opetushenkilökunnan näkökulmasta aina yksinkertainen asia eivätkä kaikki ole siinä yhtä innokkaasti mukana. Tämän tuli esille niin haastatteluissa kuin keskustelutilaisuudessa. Opetushenkilökunnan työajasta kilpailee monia erilaisia kehittämishankkeita ja vaatimuksia. Kansainvälisyyden kehittäminen on vain yksi niistä. Kansainvälisyys nähdään ylimääräisenä vaivana, ei opetukseen automaattisesti kuuluvana asiana. Aktiivisuus kansainvälisessä toiminnassa kasaantuu muutamalle innokkaalle toimijalle ja muutama yksikköön. Monikulttuurisen opiskelijaryhmän opettaminen englanniksi ei myöskään ole kaikille helppoa.

Myös **opiskelijoiden** asenteella on merkitystä. Yleensä opiskelijoiden koetaan suhtautuvan kansainvälisyyteen myönteisesti, mutta poikkeuksiakin raportoidaan. Opiskelijoiden kielitaito ja valmius opiskella englanniksi vaihtelevat. Eräs haastateltava raportoi, etteivät opiskelijat lähte ulkomaille vaihto-opiskeluun, vaikka ohjelmaan rakennettiin varta vasten valmis moduuli, jonka voi suorittaa yhteistyöoppilaitoksissa ja sisällyttää tutkintoon. Haluttomuuden taustalla epäiltiin olevan turvallisuushakuisuutta, kielitaidon puutetta sekä perhesyistä johtuvia esteitä lähteä lukukaudeksi ulkomaille. Toinen haastateltava kertoi tapauksesta, jossa opiskelijat vastustivat opintojakson opettamista englannin kielellä. Tämän johdosta sama opetussisältö opetetaan nyt sekä suomeksi että englanniksi vaihto-opiskelijoille.

5.2.2 Työelämän tarve

Työelämästä tuleva tarve on keskeisin argumentti, jolla haastateltavat perustelevat kansainvälistymistä tai sen puuttumista. Jos kansainvälistymisen koetaan olevan keskeinen osa valmistuvien tulevaa työnkuvaa, pidetään myös kansainvälisyyden nivomista opintoihin tärkeänä. Työelämästä tulevilla viesteillä on siis tärkeä rooli myös opetuksen suuntaamisessa. Keskeistä tässä on, että koulutusohjelmat tuntevat työmarkkinat, joihin opiskelijat valmistuvat ja pitävät yllä yhteyksiä työelämään. Esimerkiksi joissakin koulutusohjelmissa tehdään aika ajoin ohjelmasta valmistuneille alumneille suunnattu osaamistarvekysely, jossa haetaan tietoa siitä, min-kälaisia taitoja valmistuneet työssään tarvitsevat. Joissakin koulutusohjelmissa taas käytetään valmistuneita ja työelämässä jo toimivia ammattilaisia opiskelijoiden tuutoreina.

5.2.3 Työn- ja vastuunjako

”Se [=opiskelijan kansainvälistyminen] edellyttää sitä, että on jonkinlaiset sopimukset vaihtoyliopistojen kanssa. Niitä tehdään ja niitä on paljon eri yliopistojen kanssa. Että on selvät sävelet, että täällä voi opiskelija marssia kv toimistoon ja kysyä, että haluan mennä Kiinaan suorittamaan osan opinnoista. Ja ne antaa kaavakkeen, että täytyä toi, että meillä on sopimukset niiden kanssa. Ja sit sulla on tämmöisiä mahdollisuuksia saada rahoitusta. Niin silloin se toimisi. Ja kyllä se toimii tiettyssä määrin jo nyt tällä tavalla.” (Koulutusohjelman johtaja)

Yllä oleva sitaatti on koulutusohjelmasta vastaavan henkilön vastaus kysymykseen, mitä asioita opiskelijan kansainvälistyminen hänen mielestään edellyttää. Kuvaavaa siinä on ensiksikin liikkuvuusjakson korostuminen. Haastattelun aikana ei juurikaan keskusteltu muista keinoista kansainvälistää opiskelijoita kuin ulkomaille lähteminen. Toinen kiinnostava yksityiskohta on käsitys siitä, kenen vastuulla opiskelijan kansainvälistyminen on: kansainvälisten asioiden toimiston, jonne voi kävellä täyttämään kaavakkeen. Jos opintojen kansainvälistäminen on ensisijassa vaihtopaikkojen järjestämistä, ei vastuutaho ole koulutusohjelma tai opettajat vaan kansainvälisten asioiden hallinto.

Kansainvälistymiseen liittyviä vastuukysymyksiä ei erikseen kysytty haastatteluissa, mutta vastaava jako kahden eri toimijan - koulutusohjelman ja kansainvälisten asioiden hallinnon - välillä tuli esille myös muissa haastatteluissa. Kansainvälistyminen koskettaa tänä päivänä monia tahoja korkeakouluissa ja tilanne on omiaan tuottamaan keskustelua työnjaosta sekä siitä, onko kokonaisuus jonkun tahon vastuulla. Kansainvälisyyden nivomista osaksi opintoja tuskin edesauttaa käsitys siitä, että se on (pelkästään) opiskelijoiden liikkuvuusjaksojen järjestämistä ja kansainvälisen toimiston vastuulla. Tällaisesta näkökulmasta tuskin tullaan pohtineeksi, kuinka kansainvälisiä valmiuksia voisi kehittää kotikorkeakoulussa tai kuinka opetussuunnitelmaan ja opiskelijoiden ohjaukseen luodaan kansainvälistymistä tukevia rakenteita. Haastatteluissa on myös vastakkaisia esimerkkejä, joissa vastuu kansainvälistymisestä otetaan koulutusohjelmalle ja pohditaan paljon mm. opetussuunnitelman ja ohjauksen rooleja tässä.

5.2.4 Henkilökunnan osaaminen

Kansainvälisyys toteutuu käytännössä opetuksessa vain jos opetushenkilökunnalla on osaamista siihen. Opettaminen vieraalla kielellä vaatii varmuutta kielen käytössä. Monikulttuurinen ja -kielinen opiskelijaryhmä vaatii erilaisia opetustapoja ja ohjausta kuin suomalainen. Kansainvälisen yhteistyöhankkeen läpiviemistä helpottaa, jos on projektihallinnan osaamista. Kansainvälisten esimerkkien ja vertailun käyttäminen opetuksessa edellyttää, että on tietoinen käytännöistä muualla. Opiskelijoiden innostaminen kansainvälistymään on luontevampaa, kun itse tuntee keskeiset kansainväliset yhteistyökumppanit. Opetushenkilökunnan kansainvälisen osaamisen kasvattaminen on keino tukea myös opiskelijoiden kansainvälistymistä.

Keinoja kasvattaa ja tukea henkilökunnan kansainvälistä osaamista ovat mm:

- opettajan kansainvälisen osaaminen ottaminen mukaan kehityskeskusteluun
- kansainvälisen osaamisen kehittämisen ottaminen mukaan työsuunnitelmiin
- opetushenkilökunnan kansainvälinen liikkuvuus
- henkilöstökoulutus
- kansainvälinen rekrytointi.

Erityisesti monikulttuurisen ryhmän opettaminen englannin kielellä on osalle opettajista haasteellista. Tämä tulee esille kaikissa haastatteluissa, vaikkei asiaa erityisesti halutakaan korostaa. Joissakin koulutusohjelmissa on jouduttu tekemään erityisjärjestelyjä opetushenkilökunnan osaamisen ja halukkuuden mukaan: englanninkielistä opetustarjontaa suunnataan niihin kursseihin, joiden opettajat haluavat ja kykenevät ne pitämään, tai opetusvelvollisuuksia järjestellään uudestaan siten, että vain suomeksi opettavat siirretään opettamaan tiettyjä kursseja. Kyse ei ole pelkästään kielitaidosta, vaan vieraalla kielellä opettaminen tuo usein mukanaan myös monikulttuurisen opiskelijaryhmän, erilaisiin opiskelukulttuureihin tottuneita opiskelijoita sekä kulttuurienväliseen vuorovaikutukseen liittyviä mahdollisia väärinymmärryksiä. Opetushenkilökunta tarvitsee tässä tilanteessa kielellisen tuen lisäksi myös tukea monikulttuurisen opetustilanteen hallitsemisessa. Opettajan pedagogiset taidot eivät viime kädessä riipu erinomaisesta kielitaidosta, vaikka opetuskielen hyvä hallinta ja luottamus sen käyttöön ovatkin tärkeitä. Kohtalaisellakin kielitaidolla voi esittää asiansa loistavasti – ja päinvastoin. Siitä kaikki ovat yhtä mieltä, että henkilökunnan osaaminen on keskeinen edellytys kansainvälistymiselle ja siihen kannattaa panostaa.

AUDITOINTI APUNA OPETUSHENKILÖSTÖN KANSAINVÄLISEN OSAAMISEN KEHITTÄMISESSÄ

Hämeen ammattikorkeakoulussa on toteutettu Teacher Audit -prosessia, jossa on mukana noin 70 englanninkielisissä koulutusohjelmissa opettavaa opettajaa ja muuta henkilöstöä. Prosessin tavoitteena on opetuksen laadun nostaminen ja sitä on suunniteltu Kielikoulutuskeskuksen, kansainvälisten asioiden toimiston ja henkilöstöhallinnon kesken.

Auditointi-prosessissa kaksi Kielikoulutuskeskuksen lehtoria seuraa englanninkielistä opetusta ja arvioi opettajien antamaa opetusta. Arvioinnin kohteena ovat mm. luokkaopetus, opetusmateriaalit ja verkkomateriaalit. Auditoinnissa pyritään kiinnittämään huomiota opetushenkilöstön monikulttuurisuusosaamiseen kokonaisuutena, esimerkiksi kielitaitoon, vuorovaikutukseen opiskelijoiden kanssa ja eri opetusmenetelmien käyttöön. Jokainen opettaja saa arvioinnista raportin sekä ehdotukset jatkokehitystoimiksi. Palautteen pohjalta on tehty räätälöityjä kehittämissuunnitelmia, otettu kehittämiskohteita esille kehityskeskusteluissa sekä kannustettu koulutukseen.

Opetuksen auditointi on osa laajempaa opetushenkilökunnan kansainvälisen osaamisen kehittämistyötä HAMK:ssa, jonka puitteissa on mm. tehty opetushenkilökunnalle kysely kansainväliseen osaamiseen liittyvistä kehittämistarpeista. Auditointia saatetaan pitää raskaana toteuttaa, mutta samalla se tuo tarkkaa tietoa kehittämiskohteista ja tekee henkilökohtaisen palautteen mahdolliseksi.

OPETUSHENKILÖKUNNAN KIELITÄIDON KEHITTÄMINEN

Haaga-Heliassa testataan kaikkien englannin kielellä opettavien kielitaito IELTS-testillä. Korkeakoulu tarjoaa kielikoulutusta niille opettajille, joiden englannin osaaminen ei vastaa opettajilta vaadittua tasoa.

5.2.5 Tavoitteellista toimintaa kaikilla tasoilla

Keskustelutilaisuudessa korostettiin tarvetta nähdä kansainvälisyys tavoitteellisena toimintana jolle tulee – kuten muullekin toiminnalle korkeakoulussa – voida asettaa tavoitteita, joiden saavuttamista täytyy voida arvioida. Näin tulisi toimia yhtä aikaa monella eri tasolla: kansallisella, korkeakoulun, koulutusohjelman ja yksittäisen opiskelijan tasolla. Kansainvälisyyden tulisi näkyä

- korkeakoulujen kansallisessa tulosohjauksessa, korkeakoulujen rahoituksessa ja indikaattoreissa
- korkeakoulun strategioissa ja kehittämisen painopisteissä sekä näitä tukevilla toimeenpano-ohjelmissa
- koulutusohjelmien opetussuunnitelmissa
- opetuksen kehittämisessä ja pedagogisissa ratkaisuissa ja
- opiskelijan oppimisessa ja ohjauksessa.

Parhaimmillaan eri tasot muodostavat yhtenäisen jatkumon, jossa kansainvälistymistä tuetaan ja seurataan aina kansallisesta ohjauksesta ja korkeakoulun linjauksista yksittäiseen oppimista-
pahtumaan. Jos tuki jollakin tasolla puuttuu tai tavoitteet ohjaavat toiseen suuntaan, kokonai-
suus ontuu.

5.2.6 Opetussuunnitelma kansainvälisyyden tukena

Opetussuunnitelman ja sen rakenteiden roolia kansainvälisyyden edistämässä pidetään olennaisena. Parhaimmillaan opetussuunnitelma tukee ja ohjaa kansainvälisyyteen, pahimmillaan estää sen. Opetussuunnitelmatyö onkin luonteva foorumi kansainvälisyyden esiin nostamiselle. Haastattelujen mukaan kolme seikkaa edistää kansainvälisyyttä: Ensiksikin kansainvälisyys täytyy kirjata opetussuunnitelmaan eksplisiittisesti yhdeksi tutkinnon **tavoitteeksi**. Toiseksi opetussuunnitelmassa on myös oltava **tilaa tai selkeä paikka kansainvälisyydelle**. Se ei saa olla liian tiukkaan ehdettu pakollisia kursseja ja siinä saa mielellään olla selkeä kohta, jonka voi tehdä ulkomailla ja korvata ulkomailla tehdyillä opinnoilla. Kolmanneksi **opetussuunnitelman ja opintojen hyväksiluvun joustavuus** edistää kansainvälisyyttä. Opiskelija voi rakentaa opintopolkuaan erilaisilla painotuksilla eikä kaikkien tarvitse tehdä täysin samoja suorituksia. Opintokokonaisuuksien suoritusjärjestystä voi tarvittaessa joiltain osin muuttaa. Ulkomailla ei tarvitse suorittaa täysin samoja sisältöjä tai samannimisiä kursseja kuin kotiyliopistossa, kunhan ne tukevat osaamistavoitteita yleisemmin.

Moni haastateltava kokee myös modulaarisen opetussuunnitelman, eli opintojen pakkaamisen laajempiin teemallisiin kokonaisuuksiin, sekä oppimistavoitteiden määrittelyn tukevan opintojen ja hyväksiluvun joustavuutta. Nämä tarjoavat keinon siirtyä pois yksittäisten kurssien sisältöjen vertaamisesta sen vertaamiseen, tukevatko opinnot ulkomailla laajemman kokonaisuuden teemaa ja tavoitteita. Vaihto-opiskelu koetaan järkeväksi suunnitella siten, että ulkomailla suoritetaan laajempi kokonaisuus tai moduuli, ei sirpaleita sieltä täältä. Kun viikko-ohjelma ei toistu samana läpi vuoden, on opetussuunnitelmaan luontevampaa sisällyttää ”ylimääräisiä elementtejä” kuten kansainvälisiä projekteja, työpajoja, intensiivikursseja ja ulkomaalaisia vierailuluentoja.

TILAN TEKEMINEN KANSAINVÄLISYYSJAKSOLLE

Taideteollisen korkeakoulun tekstiilitaiteen kandidaatin koulutusohjelmassa tyhjennettiin kokeiluna toisen vuoden kevätlukukausi täysin pakollisista aineista. Opiskelijoita suositellaan lähtemään ulkomaille vaihtoon tällöin. HOPS-keskustelussa suunnitellaan ulkomaanjakson aikana suoritettavat opinnot. Ensisijaisesti suositellaan, että ulkomailla suoritetaan opintoja, jotka sisällytetään tutkintoon valinnaisina opintoina. Vaihtoehtoisesti ulkomailla tehdyt opinnot voidaan sisällyttää tutkintoon myös sivuaineena tai sitten niitä voidaan ripotella pakollisiin opintoihin, mutta tällöin korvaavuus tarkistetaan erikseen.

OPETUSSUUNNITELMATYÖ KANSAINVÄLISTYMISEN ESTEENÄ

Opetussuunnitelmatyö voi toimia myös kansainvälisyyttä vastaan, mikäli kansainvälistymisnäkökulmaa ei pidetä prosessissa esillä. Tämä huomattiin mm. Turun yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa, jossa kolmannen lukuvuoden syyskuu oli monelle opiskelijalle luonteva paikka lähteä ulkomaille. Uudessa lukujärjestyksessä kolmannen vuoden syksyyn sijoitettiin paljon keskeistä, pakollista opetusta, jolloin vaihto-opiskelun ajoittaminen tähän tuli mahdottomaksi. Kun opetussuunnitelmaan ei myöskään selkeästi luotu uutta paikkaa ulkomaanjaksolle, väheni lähtevien määrä dramaattisesti. Samalla opetussuunnitelman rakennetta muutettiin siten, että opetus koottiin laajemmiksi kokonaisuuksiksi eri näkökulmasta kuin alan opetuksessa tyypillisesti. Kun opetussuunnitelman rakenteesta tuli erilainen kuin ulkomaisilla partnereilla, oli niiden tarjonnasta vaikeampi löytää vastinparia oman yliopiston tarjonnalle ja ulkomailla suoritettujen opintojen hyväksiluku vaikeutui.

Näitä asioita on korkeakouluissa mietitty, kun kansainvälisyyttä on nivottu osaksi opetussuunnitelmaa:

Tulisiko kansainvälisyyden olla **pakollista vai vapaaehtoista**? Tulisiko sen olla pakollista yksiköille ja koulutusohjelmille (kunkin yksikön tarjottava tietty määrä kansainvälistymistä tukevia opintoja) vai opiskelijoille (kunkin opiskelijan suoritettava tietty määrä kansainvälistymistä tukevia opintoja)? Korkeakouluissa on esimerkkejä prosesseista, joissa kansainvälisyyttä tukevat opinnot on määritelty opiskelijalle pakolliseksi, mutta niiden toteutumistapa voi vaihdella. Pakollista ulkomaanjaksoa kannatetaan harvemmin. Pahimmillaan pakon koetaan kääntävän asenteet kansainvälisyyttä vastaan. Toisaalta niin kauan kuin kansainvälisyys on vapaavalintaista, se ei kosketa kaikkia opiskelijoita.

KAIKILLE OPISKELIJOILLE PAKOLLINEN KANSAINVÄLISYYSMODUULI OSANA OPINTOJA

Arcadassa korkeakoulun hallitus on hyväksynyt ehdotuksen opinto-ohjelmiin sisältyvistä kansainvälisyysmoduuleista. Ehdotuksen mukaan kaikkien syksyllä 2012 ja sen jälkeen tulevien opiskelijoiden henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan tulee sisältyä ainakin yksi 5 opintopisteen laajuinen kansainvälisyysmoduuli. Kansainvälisyysmoduulin tavoitteena on, että opiskelija hallitsee ja pystyy itsenäisesti toimimaan erilaisissa kansainvälisissä ja kulttuurienvälisissä tilanteissa. Opiskelija osaa kriittisesti reflektoida omaa rooliaan näissä tilanteissa.

Kunkin koulutusohjelman tulee tarjota vähintään yksi kansainvälisyysmoduuli. Opiskelija voi valita kansainvälisyysmoduuleja myös yli ohjelmarajojen. Kansainvälisyysmoduulin voi suorittaa kansainvälisenä opiskelijavaihtona, kansainvälisenä harjoitteluna, Arcadan tarjoamina opintojaksoina tai kansainvälisenä projektina. Kansainvälisyysmoduuliin kuuluvien opintojen tulee sisältää eri kulttuurien edustajien kohtaamista. Kurssit tulee rakentaa siten, että niissä luodaan aktiivisesti tilanteita, joissa eri kulttuuritaustoista tulevat opiskelijat kohtaavat toisiaan ja työskentelevät yhdessä. Moduulin arvioinnissa opettajan tulee arvioida myös sitä, kuinka opiskelija toimii monikulttuurisessa työympäristössä, kuinka yllä mainittu tavoite täyttyy.

Korkeakoulun sisäiseen tietojärjestelmään merkitään ne opintokokonaisuudet, jotka täyttävät kansainvälisyysmoduulin. Näin opiskelija pystyy helposti näkemään, mitä vaihtoehtoja moduulin suorittamiselle on.

Tulisiko kansainvälisyys tarjota **erillisenä osiona** vai **nivoa osaksi kaikkea opetusta**? Ensin mainitussa ongelma on se että se korostaa kansainvälisyyttä muusta opetuksesta irrallisena: kun osio on suoritettu, katsotaan asia hoidetuksi eikä kansainvälisyyttä tarvitse enää miettiä. Jälkimmäisen ongelma on taas se, että se jättää paljon yksittäisten opettajien kiinnostuksen ja kyvyn varaan. Kaikilla ei ole resursseja eikä haluakaan nivoa kansainvälistä näkökulmaa opetukseensa. Lisäksi jälkimmäinen vaihtoehto voi jättää opintojen kansainvälisyyden ja opiskelijan kansainvälisen osaamisen näkymättömäksi. Riskinä voi olla, että kansainvälisyyden kaltaiset yleiset valmiudet jäävät kokonaisuudesta pois, kun kukin opettaja opettaa oman osuutensa luullen, että ne käsitellään jossakin muualla.

Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että koulutusohjelmissa pidetään parempana vaihtoehtona kansainvälisyyden levittämistä läpi kaiken opetuksen. Haastateltavat puhuvat **kansainvälisyyden ”normalisoimisesta”**. Kansainvälisyys tulisi tehdä luontevaksi ja normaaliksi osaksi kaikkea opetusta mm. käsittelemällä alan ilmiöitä koko ajan myös kansainvälisestä näkökulmasta sekä laittamalla suomalaiset ja ulkomaalaiset opiskelijat alusta lähtien tekemään töitä vuorovaikutuksessa keskenään. Toiveet ja käytäntö eivät näytä tässä kuitenkaan kohtaavan, sillä käytännössä monessa ohjelmassa kuitenkin päädytään rakentamaan opetussuunnitelmaan erillinen osio kansainvälisyyden tueksi.

Erityisesti ammattikorkeakouluissa raportoitiin prosesseista, joissa **kansainvälisyyttä pyritään nivomaan opetussuunnitelmiin läpi koko korkeakoulun**. Kansainvälisyys määritellään korkeakoulun tasolla yhdeksi tutkintojen tuottamaksi kompetenssiksi, kansainvälisyyteen liittyvät oppimistavoitteet viedään kunkin koulutusohjelman opetussuunnitelmaan, josta ne johdetaan yksittäisiin opintojaksoihin. Tyypillisesti tässä käytetään apuna matriisimaista työkalua, joka osoittaa missä yksittäisissä opintojaksoissa on kansainvälistymiseen liittyviä oppimistavoitteita.

KANSAINVÄLISYYS MUKANA OPETUSSUUNNITELMIEN KEHITTÄMISTYÖSSÄ

Hämeen ammattikorkeakoulussa on pyritty tekemään opetussuunnitelmien (OPS) kehittämisprosessi sellaiseksi, että kansainvälisyys on mukana kaikilla tasoilla aina korkeakoulun strategisista tavoitteista yksittäisen opiskelijan osaamiseen. Ammattikorkeakoulussa toteutetaan vuosittain koko korkeakoulua ja kaikkea tutkintotavoitteista koulutusta koskeva OPS-kierros, jossa päivitetään alkavien ryhmien opetussuunnitelmat vastaamaan johdon asettamia tavoitteita ja kehittämishaasteita. Prosessissa huomioidaan myös opiskelijoiden, opettajien ja sidosryhmien antama palaute opetussuunnitelmiin.

Kierros koostuu yhteisestä OPS-seminaarista, koulutus- ja tutkimuskeskuskohtaisista OPS-neuvotteluista sekä koulutusohjelmakohtaisesta OPS-työstä. Seminaarissa käydään läpi ammattikorkeakoulun yhteiset tavoitteet ja kehittämisen kohteet, jotka nousevat mm. korkeakoulun strategioista ja kehittämissuunnitelmista. Yksi tällainen on Hämeen ammattikorkeakoulun kansainvälinen kehittämissuunnitelma, jossa annetaan tavoitteita opiskelija- ja henkilöstövaihdolle, vieraskielisen opetuksen määrälle, laadulle ja toteutumistavoille sekä opintoihin kytkeytyvälle kansainväliselle hanketoiminnalle.

Koulutus- ja tutkimuskeskusten OPS -neuvotteluissa kansainvälistymistavoitteet viedään käytännön toteutuksen tasolle. Neuvotteluissa arvioidaan koulutusohjelmittain, miten tavoitteet ovat toteutuneet, mitä haasteita niiden saavuttamiseen liittyy ja miten kehitystyö etenee. Opetussuunnitelmiin kirjataan opiskelijoiden vaihto-opintomahdollisuus sekä myös mahdollisuus suorittaa englanninkielisiä ammatillisia opintoja tai suorittaa opintoja kansainvälisissä hankkeissa.

Hämeen ammattikorkeakoulussa koulutusohjelmien opetussuunnitelmat ovat osaamisperusteisia ja niissä otetaan huomioon tutkintojen kansallinen viitekehys, ammattikorkeakoulujen yhteiset yleiset kompetenssit ml. kansainvälisyysosaaminen sekä koulutusohjelmakohtaiset ammattispesifit kompetenssit. Opintojaksoista on linkki kompetensseihin, jotka taas vaikuttavat opintojaksokohtaisiin osaamistavoitteisiin ja niiden pohjalta toteutettavaan opiskelijoiden osaamisen arviointiin.

Kompetenssien kehittymistä seurataan opiskelijan kehityskeskusteluissa, jotka ovat osa opiskelijan henkilökohtaista opintosuunnitelmaa (HOPS) ja sen seuranta. Opiskelija arvioi kompetenssien toteutumista opintojen eri vaiheissa sekä asettaa omat kansainvälistymistavoitteensa. Opiskelijan kansainvälistyminen voi toteutua opiskelijavaihdossa, opiskeluna yhdessä kansainvälisten opiskelijoiden kanssa, harjoitteluna ulkomailla tai kansainvälisissä yrityksissä Suomessa. Opiskelija voi kehittää kansainvälisyysosaamistaan myös osallistumalla kansainvälisiin hankkeisiin korkeakoulussa tai virtuaalisena yhteistyönä.

Kansainvälisyysjakson nivominen opetussuunnitelmaan näyttää haastattelujen perusteella kulkevan käsi kädessä opiskelun ”koulumaisuuden” lisääntymisen kanssa. **Vapaampi** opetussuunnitelma, jossa opiskelija voi itsenäisesti suunnitella oman polkunsaa ja opintojaksojen ajankohdan, antaa enemmän väljyyttä ja joustaa erilaisille ratkaisuille. Samalla sen ongelmana pidettiin löperyyttä: antaessaan paljon vapausasteita se ei myöskään selkeästi ohjaa opiskelijaa siinä, missä vaiheessa ulkomaille kannattaisi lähteä ja mitä siellä olisi järkevä suorittaa. **Koulu-maisempi** opetussuunnitelma, jossa on selkeästi määritelty opintojen eteneminen ja järjestys, on joustamattomampi yksilöllisille ratkaisuille, mutta toisaalta siihen on helpompi rakentaa selkeä vaihtoehto ja paikka kansainväliselle jaksolle.

Kansainvälisyyden nivominen opetussuunnitelmaan on lähtenyt liikkeelle kahdesta eri suunnasta: oissakin koulutusohjelmissa ja korkeakouluissa prosessi on käynnistynyt siten, että kansainvälinen jakso on ensin kirjattu tavoitteeksi opetussuunnitelmaan, minkä jälkeen opetustarjontaa on muokattu uusien tavoitteiden mukaiseksi. Joissakin on lähdetty liikkeelle kokoamalla yhteen ja tekemällä näkyväksi jo olemassa oleva opetus, joka tukee kansainvälisyyttä: esimerkiksi vieraalla kielellä annettu opetus, kansainvälisiä sisältöjä sisältävät opinnot ja muut opiskelijalle jo tarjolla olevat kansainvälistymisen tavat.

5.2.7 Opiskelijan ohjaus kansainvälisyyden tukena

Parhaimmillaan opiskelijan henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS) on hyvä työkalu opiskelijan kansainvälistymisen tukemisessa. Korkeakoulut tarjoavat opiskelijoille myös yleisinformaatiota vaihtomahdollisuuksista esim. kansainvälisyysviikoilla tai osana opintoihin orientointia. HOPS-keskustelut antavat kuitenkin mahdollisuuden henkilökohtaisempaan ohjaukseen sekä opiskelijan omien toiveiden ja motivaation huomioimisen.

Ensiksikin HOPS voi **motivoida** opiskelijaa kansainvälistymään. Toiseksi HOPS:n avulla on mahdollista **ohjata opintojen suunnittelua** siten, että ulkomaille lähteminen ei pitkitä (ainakaan kohtuuttomasti) opintoja. Opintojen pitkittyminen vaihdon takia nähdään ongelmana erityisesti pienemmissä koulutusohjelmissa, joissa ei ole mahdollisuutta järjestää opintojaksoja joka lukukausi. Jos opiskelijalta jää keskeisiä opintojaksoja suorittamatta, voi seuraava tilaisuus tulla vasta vuoden kuluttua. Tarvitaan keskustelua siitä, missä vaiheessa ulkomaille olisi hyvä lähteä, mitä opintoja tulee olla suoritettu ennen lähtöä, mitä opintoja kannattaa korvata ulkomailla suoritetuilla opinnoilla ja mitä opintoja ulkomailla voi suorittaa.

Opiskelijan ohjauksen toteutuksessa korostettiin seuraavia asioita:

- Informaation ja ohjauksen aikataulutus: toisaalta tarvitaan tietoa alusta lähtien, jotta suunnittelu voidaan aloittaa hyvissä ajoin, toisaalta kansainvälisyyteen liittyvää ohjausta ja informaatiota on jaksotettava pitkin opintoja.
- Työnjako HOPS-ohjaajan ja kansainvälisten asioiden koordinaattorin välillä: mistä tiedottaminen on opettajan ja minkä kv-koordinaattorin vastuulla?
- HOPS-ohjaajan oma kiinnostus kansainvälistymistä kohtaan: ohjaajan kiinnostus ja tietämys kansainvälistymisen vaihtoehdoista voi vaikuttaa paljon siihen, miten hän motivoi opiskelijoita kansainvälistymään ja miten hän vaihtoehtoja esittelee. Mitä keinoja korkeakouluilla ja koulutusohjelmilla keinoja tukea ohjaajia tässä työssä niin, että opiskelijat saisivat kattavasti tietoa eri mahdollisuuksista ja innostuneen ohjaajan?

Haastateltavat kokevat, että HOPS-käytännöissä on paljon vielä kehitettävää, jotta työkalu palvelisi opiskelijan kansainvälistymistä. Haastatteluissa HOPS nähtiin myös ensisijaisesti keinona tukea opiskelijoita vaihtoon lähdössä. Selvästi vähemmän pohdittiin sitä, kuinka sillä voi auttaa opiskelijaa löytämään muita keinoja kansainvälistyä. Todennäköistä on, ettei HOPS:ia käytetä vielä kovin monipuolisesti erilaisten kansainvälistymisvaihtoehtojen näkyväksi tekemisessä.

5.2.8 Englanninkielinen opintotarjonta resurssina

Englanninkielisen opetustarjonnan kehittäminen laitokselle toimii käynnistäjänä, resurssina ja edellytyksenä kansainvälistymiskehitykselle. Vaikka opetuksen kääntäminen englanniksi ei sellaisenaan vielä tee opetuksesta kansainvälistä, on haastateltavien vaikea kuvitella kansainvälistä laitosta kokonaan ilman englanninkielistä opetustarjontaa. Englanninkielinen moduuli tai tutkinto luo selkeän kokonaisuuden, jota tarjota ulkomaisille opiskelijoille ja jonne ohjata ulkomaisia opettajavieraita. Kun englanninkielisille kursseille ohjataan myös suomalaisia opiskelijoita, tarjoavat ne paikan suomalaisten ja ulkomaalaisten opiskelijoiden vuorovaikutukselle.

ENGLANNINKIELINEN OPETUS OMIE OPISKELIJOIDEN KANSAINVÄLISTÄJÄNÄ JA VAIHTO-OPISKELUN KASVATAJANA

Turun ammattikorkeakoulussa kaikkien koulutusohjelmien tulee tarjota aineopintoja englannin kielellä vähintään 15 opintopisteen verran. Lisäksi useaan koulutusohjelmaan on kehitetty kansainvälisiä lukukausia, jotka ovat vähintään 30 opintopisteen laajuisia, lukukauden mittaisia opintokokonaisuuksia. Lisääntynyt vieraskielinen koulutustarjonta palvelee monia tavoitteita. Vuodesta 2012 alkaen kaikkien koulutusohjelmien opiskelijoiden tulee suorittaa 15 opintopisteen laajuinen kansainvälistymistä tukeva osio joko liikkuvuusjaksolla, englanninkielisenä opintokokonaisuutena, laajana kansainvälisenä projektina tai muuna vastaavana. Laaja englanninkielinen opintotarjonta mahdollistaa kansainvälistymistä tukevan osion suorittamisen kotikorkeakoulussa. Korkeakoulussa koetaan myös, että kansainvälisten lukukausien ansiosta saapuvien vaihto-opiskelijoiden määrä on kasvanut, sillä kokonaisen lukukauden mittaiseen ”pakettiin” on helppo vastaanottaa vaihto-opiskelijoita.

Englanninkielistä opetustarjontaa kehitettäessä on korkeakouluissa pohdittu mm. seuraavia kysymyksiä:

Kuinka paljon englanninkielistä opetusta annetaan? Ratkaisut vaihtelevat muutamasta opintopisteestä kokonaiseen tutkintoon. Suunta näyttää kuitenkin olevan kohti laajempia kokonaisuuksia. Monessa tapauksessa korkeakoulun tai tiedekunnan tasolla on tehty päätös tietystä vähimmäisopintopistemäärästä, jonka verran opintoja laitosten tulee tarjota englannin kielellä.

Mitä on järkevää opettaa englanniksi ja mitä pitäisi tarjota suomeksi? Usein alan perusteet koetaan järkeväksi opettaa suomeksi ja englannin kieleen siirrytään opintojen edetessä. Joillakin aloilla on aiheita, jotka täytyy osata kommunikoida suomeksi asiakkaille. Muita perusteluja englanninkieliselle tarjonnalle olivat mm. laitoksen erityinen vahvuusala, jonka osajana se haluaa kansainvälisesti profiloitua, kansainvälisyyteen ja monikulttuurisuuteen liittyvät teemat, aiheet joihin on hyvin saatavilla vieraskielistä materiaalia, aiheet joissa yhteistyökumppanit ovat vahvoja sekä aiheet joihin on luonteva rakentaa kansainvälistä yhteistyötä ja vierailuluentoja.

Pitäisikö englanninkielisten opintojaksojen olla opiskelijoille pakollisia vai vapaa- valintaisia? Haastateltavien näkemys on, että niin kauan kuin englanninkielistä opetusta ei ole varsinaisissa aineopinnoissa ja kaikille pakollisena, kansainvälisyys jää helposti irralliseksi omasta alasta.

Missä määrin englannin- ja suomenkielinen opetustarjonta yhdistetään? Vai tarjotaanko rinnakkain sekä englanninkielistä opetusta ensisijaisesti ulkomaalaisille tutkinto- ja vaihto-opiskelijoille ja suomenkielistä opetusta suomalaisille? Yliopistoissa on tyypillistä, että englanninkielisten maisteriohjelmien myötä laitoksen koko maisterivaiheen opetus annetaan englannin kielellä, jota myös suomalaisopiskelijat suorittavat samoilla kursseilla ulkomaalaisten kanssa. Ammattikorkeakouluissa englannin- ja suomenkielisiä ohjelmia järjestetään enemmän myös rinnakkain, joskin osa opintojaksoista koulutusohjelmien yhteistyönä. Kaiken kaikkiaan englanninkielisen ja suomenkielisen koulutuksen yhdistäminen nähdään hyvänä keinona myös integroida ulkomaalaisia ja suomalaisia opiskelijoita ja siten tarjota kansainvälistymismahdollisuuksia suomalaisille.

Englanninkielistä opetusta ei koeta mielekkääksi järjestää vain suomenkielisten kesken, ilman ulkomaalaisia opiskelijoita tai opettajaa. **Se vaatii siis tuekseen myös joko opiskelijoiden tai opettajien kansainvälistä liikkuvuutta.**

Englanninkieliseen opetustarjontaan liittyvänä yleisempänä haasteena tuotiin esille kansainvälisyyden keskittyminen yhteen kieleen, englantiin. Kielellisestä moninaisuudesta huolehtiminen ei tunnu olevan kenenkään agendalla.

5.2.9 Kansainvälinen yhteistyöverkosto

Toimiva ja riittävän tiivis kansainvälinen yhteistyöverkosto on edellytys kansainvälisyyden systemaattisemmalle nivomiselle osaksi opintoja. Vaihtojaksojen integrointi opintoihin edellyttää yhteistyöoppilaitoksen opetustarjonnan tuntemusta, ulkomaisten opettajavierailujen systemaattinen käyttö opetuksessa toimivia kontakteja kumppaneihin. Jotta asiat lähtevät oikeasti käyntiin, on tiedettävä, ketä ja millaisia henkilöitä toisella puolella on. Myös oman henkilökunnan kansainvälinen liikkuvuus edellyttää toimivia kontakteja. Eräästä koulutusohjelmasta raportoititiinkin, että opetushenkilökunta olisi kiinnostunut lähtemään vaihtoon, mikäli tietäisivät minne mennä.

Laitoksen kansainvälisten kontaktien taustalla ovat viime kädessä usein henkilökunnan henkilökohtaiset kontaktit. Yhteistyö on alkanut yhden opettajan kontaktista tai vierailusta. Keskeistä opetuksen kansainvälistämisessä onkin kannustaa omaa henkilökuntaa verkostoitumaan ja näkymään kansainvälisesti esimerkiksi alan konferensseissa, projektissa tai muissa tapahtumissa. Tätä kautta voi avautua myös mahdollisuuksia tutustua tarkemmin, mitä muualla tehdään. Joillakin aloilla on myös jo vakiintuneita kansainvälisiä verkostoja, joiden kautta voi tutustua alan opetukseen muissa maissa. Tällainen on esimerkiksi Florence-verkosto hoitotyön alalla.

Palautteen keräämistä vaihdossa olleilta opiskelijoilta pidetään hyvänä käytäntönä saada tietoa eri vaihtokohteista ja niiden opetuksen tasosta.

Kansainvälinen verkostoituminen on prosessi, jossa edetään usein kevyemmästä tutustumisesta ja ajatusten vaihdosta kohti syvempää yhteistyötä. Keskustelutilaisuudessa tuotiin esille erityisesti opetussuunnitelmayhteistyö, joka alkaa usein opetuksen ja opetussuunnitelmien vertaamisella eri maiden oppilaitosten kesken ja saattaa syventyä yhteisten moduulien tai kokonaisten tutkintojen kehittämistyöksi, jolla on jo suuri vaikutus opetuksen rakenteisiin ja tarjontaan.

5.2.10 Toiminnan systemaattisuus

Korkeakouluissa ja koulutusohjelmissa tunnistetaan monia erilaisia keinoja, joilla opetukseen voi tuoda kansainvälistä näkökulmaa: vaihto-opiskelu tai harjoittelu ulkomailla, englanninkieliset kurssit, joilla opiskellaan yhdessä ulkomaalaisten kanssa, erilaiset ryhmä- ja parityöt ulkomaalaisten opiskelijoiden kanssa joko virtuaalisesti tai kasvokkain, ulkomaalaisten opettajien vierailuluennot, osallistuminen kansainväliseen projektiin, kansainväliset intensiivikurssit ja kesäkoulut, vieraiden kielten ja kulttuurien opiskelu, kulttuurien välisen vuorovaikutuksen opiskelu.

Monen toiveena on tarjota opiskelijoille eräänlainen ”kansainvälinen tarjotin” eli paljon erilaisista kansainvälistymistä tukevaa toimintaa eri puolilla opintoja. Tämä voi olla isompia kokonaisuuksia kuten vaikkapa lukukauden mittainen vaihto-opiskelujakso tai pienempiä palasia kuten vaikkapa ulkomaisten opettajien pitämät vierailuluennot. Näistä osasista opiskelija voisi koota itselleen laajemman kansainvälisen paketin.

Kyse ei siis ole ensisijaisesti siitä, etteikö korkeakouluissa ja koulutusohjelmissa olisi tiedossa erilaisia keinoja tuoda opintoihin kansainvälistä näkökulmaa. Monessa koulutusohjelmassa tarjotaan jo nyt paljon eri vaihtoehtoja. Opiskelijan kansainvälistymisen tukemisessa keskeinen ongelma ei ole mahdollisuuksien ja ideoiden puute, vaan **systemaattisuuden puute**. Eri keinoja tukea kansainvälistymistä järjestetään satunnaisesti ja epäsäännöllisesti, jolloin niitä on vaikea integroida pitkällä tähtäimellä osaksi opintoja. Ne jäävät yksittäisiksi pirstaleiksi opintojen kokonaisuudessa. Keskeisiä kysymyksiä ovatkin:

- miten eri keinoista saadaan rutiininomainen ja ennakolta tiedossa oleva paletti, joka voidaan suunnitella ja ottaa mukaan opetusohjelmaan?
- miten kansainvälisyyttä tukevat eri keinot saadaan koottua kokonaisuudeksi, joka auttaa opiskelijaa kehittämään kansainvälisiä valmiuksiaan pitkin opintoja?

Korkeakouluissa on vireillä hankkeita, joissa kansainvälisyyttä pyritään viemään systemaattisemmin osaksi opetusta ja eri puolilla opintoja olevia kansainvälisyyttä tukevia palasia kootaan yhteen. Keskeistä näille esimerkeille on, että niissä tehdään kansainvälinen jakso tai kokonaisuus näkyväksi osaksi opetussuunnitelmaa ja/tai tutkintoa.

Osassa ammattikorkeakouluista suunnitellaan **kansainvälistä osiota pakolliseksi osaksi kaikkien opiskelijoiden opinto-ohjelmaa**. Tämä on edellyttänyt usean asian määrittelyä: mitkä ovat osion oppimistavoitteet, kuinka laajasta kokonaisuudesta on kyse ja millä eri tavoilla opiskelija voi osion suorittaa. Tyypillisesti vaihtoehtoisia suorittamistapoja ovat kansainvälinen liikkuvuus osana opintoja, oman korkeakoulun tarjoamat englanninkieliset kurssit sekä erilaiset kansainväliset projektit osana opintoja. Pakollisuus edellyttää myös sen varmistamista, että opiskelijalla on mahdollisuudet suorittaa osio – korkeakoulussa riittävästi englanninkielistä opintotarjontaa ja vaihtopaikkoja. Suunnitelmat ovatkin kulkeneet käsi kädessä sen kanssa, että korkeakouluissa on linjattu vähimmäismäärä englannin kielellä annettaville opinnoille.

PAKOLLISEN KANSAINVÄLISEN OSION RAKENTAMINEN OPETUSSUUNNITELMIIN

Rovaniemen ammattikorkeakoulussa annettiin rehtorin päätöksellä opetussuunnitelmaohjeistus, jonka mukaan syksyllä 2013 alkavissa opetussuunnitelmissa on kaikissa koulutusohjelmissa pakollinen kansainvälistymistä tukeva osio. Perustutkinnossa osio on 20, ylemmässä amk-tutkinnossa 5 opintopisteen laajuinen. Sen voi suorittaa kansainvälisellä liikkuvuusjaksolla, vieraskielisillä opinnoilla, kansainvälisellä tuutoroinnilla tai osallistumalla kansainväliseen T&K&I-projektiin, korkeakoulun kansainväliseen viikkoon, kansainväliseen kesäkouluun ja kansainvälisten vierailujen järjestelyyn. Koulutusohjelmat voivat halutessaan määritellä liikkuvuusjakson myös pakolliseksi. Opiskelija saa suorituksista kansainvälisen passin, joka liitetään tutkintotodistukseen. Jokaisen koulutusohjelman tulee tarjota vähintään 10 opintopisteen edestä ammattiopintoja englannin kielellä.

Korkeakoulussa on määritelty yhtenevät osaamistavoitteet läpi korkeakoulun, myös kansainvälistymiselle. Osana opetussuunnitelmien uudistamista korkeakoulussa järjestetään opetussuunnitelmien kolmiosainen katselmointi, jolla varmistetaan yhteisten tavoitteiden läpivienti ja tuetaan opetussuunnitelmatyötä koulutusohjelmissa. Kaikkien koulutusohjelmien opetussuunnitelmat rakennetaan yleisten osaamistavoitteiden ja koulutusohjelmakohtaisten osaamistavoitteiden pohjalle. Määrittelyn jälkeen hahmottuneet osaamiskokonaisuudet (kompetenssit) puretaan vuositeemoiksi ja opintojaksoiksi. Korkeakoulussa kehitetään työkalua, jolla tuetaan opetussuunnitelman kompetenssin kiinnittyminen yksittäisiin opintojaksoihin.

Yliopistoissa on harvemmin tehty kansainvälistymistä tukevaa osiota pakolliseksi osaksi kaikkia tutkinto-ohjelmia. Yksi poikkeus on Svenska Handelshögskolan, jossa kansainvälinen liikkuvuusjakso on pakollinen osa kandidaatintutkintoa. Esimerkki on esitelty liitteessä 2. Yliopistosektorilla on sen sijaan hankkeita, joissa pyritään **tekemään näkyväksi eri puolilla opintoja olevia kansainvälistymistä tukevia elementtejä ja kootaan niitä yhteen**. Tyypillisesti nämä kansainvälisyyttä tukevat kokonaisuudet eivät ole opiskelijalle pakollisia tutkinnon suorittamiseksi, mutta opiskelija voi halutessaan hakea tutkintoonsa erillisen liitteen tai maininnan siitä, että opinnot sisältävät myös tietyn opintopistemäärän verran kansainvälistymistä tukevia opintoja. Myös näissä tapauksissa on jouduttu määrittelemään, mitkä ovat kansainvälisen osion oppimistavoitteet, kuinka laaja kokonaisuus on, minkälaisia opintosuorituksia siihen voi hyväksyä ja millä kriteereillä arvioidaan se, voidaanko suoritus hyväksyä osaksi kokonaisuutta. Opiskelijalle vapaavalintaisessa kokonaisuudessa yksi keskeinen kysymys on niistä tiedottaminen opiskelijoille ja opiskelijoiden motivointi niihin.

OPISKELIJAN KANSAINVÄLISEN OSAAMISEN NÄKYVÄKSI TEKEMINEN

Monikielinen kulttuurienvälinen osaaminen (MoKO) -kokonaisuus on Jyväskylän yliopiston tutkinto-opiskelijoille mahdollisuus tehdä näkyväksi ja paketoita kulttuurienvälinen osaamisensa ja kansainvälistymistaitonsa. MoKO kokoaa opintoja, jotka on suoritettu Jyväskylän yliopiston kielikeskuksessa, ainelaitoksille tai esim. vaihto-opiskelijana. Siinä ei luoda uutta opintokokonaisuutta, vaan kootaan yhteen ja tehdään näkyväksi opiskelijan hankkimaa osaamista. MoKOa koordinoi yliopiston kielikeskus. Tavoitteena on

- tukea tutkinto-opiskelijoita kansainvälistymisessä ja kulttuurienvälistä osaamisessa ja rohkaista heitä käyttämään monipuolista kielivarantoaan
- rohkaista opiskelijoita osallistumaan monikieliseen ja monikulttuuriseen dialogiin
- mahdollistaa kotikansainvälistyminen: kokonaisuus tarjoaa vaihtoehdon niille, jotka eivät suorita opintoja ulkomailla
- auttaa opiskelijoita rakentamaan looginen kokonaisuus ja näyttö hankitusta kansainvälisestä kulttuuri- ja viestintäosaamisesta

MoKOn koottuaan opiskelija

- ymmärtää ja arvostaa kielten ja kulttuurien monimuotoisuutta
- tunnistaa ja ymmärtää kulttuurienväliseen viestintään, monikulttuurisuuteen ja kielisiin liittyviä ilmenemismuotoja ja ongelmia
- pystyy analysoimaan omia uskomuksiaan ja kokemuksiaan sekä viestintäkäyttäytymistään kulttuurienvälisissä tilanteissa
- osaa hyvin vähintään kahta vierasta kieltä ja pystyvät toimimaan monikielisisissä ryhmissä ottaen huomioon erilaiset viestijät ja heidän taustansa

MoKOn laajuus on 25 opintopistettä. Kyseessä on kielikeskuksen myöntämä todistus tutkinnon eri osiin sijoittuvista opinnoista, jotka vahvistavat opiskelijan kulttuurista osaamista ja kansainvälistymisvalmiuksia. Kun opiskelija on suorittanut 25 opintopistettä kansainvälisyyttä tukevia opintoja, hän voi koota ne yhteen ja hakea Kielikeskuksesta Kulttuurienvälisen osaamisen todistusta. Hakemukseen opiskelija liittää vapaamuotoisen perustelun ja pohdinnan siitä, miten MoKOn valitut opinnot edistävät monikielistä ja kulttuurienvälistä osaamista.

MoKOn kuuluu pakollinen 5 opintopisteen mittainen kurssi Fundamentals in Intercultural Communication. Kurssi on englanninkielinen, siihen osallistuu myös yliopistoon tulevia vaihto-opiskelijoita ja sen pitää Kielikeskus. Tämän kurssin lisäksi kokonaisuus ei välttämättä edellytä opiskelijalta lainkaan ylimääräisiä opintoja. Em. peruskurssin lisäksi MoKOn tulee sisällyttää vähintään kaksi vierasta kieltä (muu kuin ruotsi ja englanti). Lisäksi kokonaisuuteen voi sisällyttää ainelaitoksille suoritettuja kursseja. Kansainvälisestä vaihtojaksosta saa kokonaisuuteen hyväksytyksi korkeintaan 8 opintopistettä. Kokonaisuuteen voi sisällyttää myös aiemmin hankittua monikielistä kulttuurienvälistä osaamista. Tällaista voi saada esimerkiksi kansainvälisestä järjestötyöstä, vapaaehtoistoiminnasta tms. tai aikaisemmista opinnoista ja koulutuksista, jotka eivät näy tutkinnossa.

KANSAINVÄLISTYMISTÄ EDISTÄVIEN OPINTOSUORITUSTEN KOKOAMINEN KANSAINVÄLISTYMISKOKONAISUUDEKSI

Tampereen yliopiston opetusneuvosto on linjannut, mitä kansainvälistymiskokonaisuus tutkinnon osana tarkoittaa ja miten sen voi suorittaa syksyllä 2012 alkavissa ohjelmissa. Kansainvälistymiskokonaisuudelle on määritelty seuraavat tavoitteet:

A. KULTTUURIENVÄLINEN OPPIMINEN:

- Opiskelija tiedostaa ja ymmärtää oman taustansa ja kulttuurinsa lähtökohtana vieraiden kulttuurien kohtaamiseen, ymmärtämiseen ja arvostamiseen.
- Opiskelija tiedostaa ja tunnistaa kulttuurienväliset erot ja niiden vaikutukset työskentelylleen omalla alallaan.
- Opiskelija arvostaa kielten ja kulttuurien monimuotoisuutta ja pystyy vuorovaikutukseen vieraalla kielellä.

B. TIEDON JA YMMÄRRYKSEN LISÄÄNTYMINEN:

- Opiskelija ymmärtää alansa tärkeimmät paikalliset, kansalliset ja globaalit ulottuvuudet.
- Opiskelija ymmärtää monikulttuurisuuden vaikutuksia työelämässä ja yhteiskunnassa.
- Opiskelija tiedostaa paikallisten päätösten ja toimien vaikutuksia kansainvälisiin yhteisöihin sekä kansainvälisten päätösten ja toimien vaikutuksia paikallisiin yhteisöihin.

C. SOVELTAMINEN TYÖELÄMÄSSÄ:

- Opiskelija ymmärtää ja osaa soveltaa kansainvälisiä standardeja ja vakiintuneita menettelytapoja omalla alallaan.
- Opiskelija kykenee ilmiöiden tarkasteluun globaalilla tasolla ja erilaisista näkökulmista.
- Opiskelija pystyy yhteistyöhön oman alansa asiantuntijana vieraalla kielellä.

Kansainvälistymisjaksoon voidaan koota sellaisia tutkintoon muutenkin sisältyviä opintosuorituksia, jotka sisältävät kansainvälistymistä edistäviä elementtejä. Kokonaisuudella ei ole samaa muodollista statusta kuin opintokokonaisuuksilla, jotka on suoritettava tutkintotodistuksen saamiseksi, vaan kyseessä on toissijainen tapa ryhmittää opintosuorituksia. Opiskelijalta voidaan edellyttää reflektointia raporttia sellaisesta toiminnasta, jonka osaamistavoitteiden täyttymistä on muuten hankala arvioida. Kokonaan suoritettu kokonaisuus merkitään laajuustietoineen mutta ilman erillistä arvosanaa opintosuoritusrekisteriin. Kokonaisuuden minimimäärä on 20 opintopistettä, enimmäismäärää ei ole. Kansainvälistymiskokonaisuuden suorittaminen suunnitellaan osana HOPS-prosessia.

Kansainvälistymiskokonaisuuteen voidaan hyväksyä seuraavia opintosuorituksia ja toimintoja:

- kansainvälinen opiskelijaliikkuvuus: opiskelijavaihto, kv harjoittelu, lyhyemmät intensiivikurssit
- vieraan kielen opinnot (enintään 10 opintopistettä)
- kokonaisuuden osaamistavoitteita riittävästi täyttävät suomenkieliset opintojaksot
- vieraskieliset opintosuoritukset, vieraskieliseen opetukseen osallistuminen (enintään 10 opintopistettä)
- kv-tuutorointi tai muu osaamistavoitteita tukeva toiminta ylioppilaskunnassa ja luottamustehtävät.

Tieteenalayksiköt huolehtivat, että opiskelijalla on mahdollisuus suorittaa kansainvälistymiskokonaisuus: Opiskelijoille on tarjolla riittävästi vaihtopaikkoja eri kielialueilla. Opiskelijat pystyvät sisällyttämään ulkomaisen harjoittelun tutkintoon, ulkomaisissa yhteistyöyliopistoissa tarjotaan tutkinto-ohjelmiin sisällytettäviä opintoja. Yksikössä on tarjolla kokonaisuuteen soveltuvia suomen- ja vieraskielisiä opintojaksoja. Kun tieteenalayksikkö katsoo opintojakson kartuttavan opiskelijan kansainvälistä osaamista, tämä merkitään opetussuunnitelmaan ja -ohjelmaan.

5.3 Kansainvälistymisen keinoja

5.3.1 Opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus

Opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus eli vaihto-opiskelu ja opintoihin kuuluva harjoittelu ulkomailla on volyymiltään suurin keino opintojen kansainvälistämiseksi. Liikkuvuuden dominoivaa roolia kansainvälistymisessä kuvaa myös se, että moni haastateltava puhui ensisijaisesti vaihto-opiskelusta tai muusta kansainvälisestä liikkuvuusjaksosta, kun keskusteltiin opiskelijoiden mahdollisuuksista kansainvälistyä.

Kansainvälisen liikkuvuuden edistämisessä haastatteluihin ja keskustelutilaisuuteen osallistuvat pohtivat erityisesti seuraavia asioita:

Miten motivoida opiskelijoita lähtemään ulkomaille? Eri alojen ja yksikköjen välillä on suuria eroja innokkuuden suhteen. Osa opiskelijoista hakeutuu ulkomaille itsenäisesti, osa ei lähde, vaikka heille rakennetaan tätä varten hyvinkin valmiita väyliä. Koska ulkomaille lähdön esteet vaihtelevat, ei ratkaisujakaan voi olla vain yksi. Vaihtoon lähdön esteitä voivat olla mm. oma elämäntilanne, kireä ja joustamaton opetussuunnitelma kotiyliopistossa, kielitaidon puute, rohkeuden puute, kiinnostuksen puute, ohjauksen ja motivaation puute. Aikuisopiskelijat ovat erityisryhmänsä, joilla on usein perheellisiä ja työssä käyvinä muita heikommat mahdollisuudet lähteä lukukaudeksi vaihto-opiskeluun.

Haasteltavat kokevat, että opetussuunnitelman avulla ja sen rakenteita muokkaamalla voi kannustaa opiskelijoita vaihtoon. Liikkuvuutta edistää, jos opetussuunnitelmassa on tilaa ja selkeä paikka ulkomaanjaksolle.

Miten turvataan vaihdon laatu? Myös vaihto-opiskelu tarvitsee tuekseen tavoitteita, arviointia ja ohjausta. Tulisiko hyväksytylle vaihtojaksolle asettaa tavoitteeksi esim. tietty opintopistemäärä? Tulisiko vaihtojaksoihin nivoa systemaattisemmin aineopintojen lisäksi myös kulttuurien väliseen kommunikointiin liittyviä tavoitteita? Miten näitä arvioitaisiin?

Ohjaus nähdään osana liikkuvuusjakson laatua. Sen avulla varmistetaan, etteivät opinnot turhaan pitkity ja ulkomailla suoritetaan relevantteja opintoja. Sen avulla käydään läpi, milloin ulkomaille kannattaa lähteä ja mitä opintoja kannattaa suorittaa ennen vaihtoa ja sen aikana. Erityisesti ohjaus korostuu, mikäli ulkomaanjakso on pakollinen osa opintoja tai ulkomailta vaaditaan tietty määrä opintopisteitä.

5.3.2 Intensiivikurssit, kesäkoulut ja muut lyhytkestoiset kansainvälistymisjaksot

Kansainvälisiä intensiivikursseja pidetään tehokkaana kansainvälistymisen keinona, sillä ne kokoavat tiiviille ajanjaksolle monenlaista kansainvälisyyttä tukevaa toimintaa: opiskelijoiden kansainvälistä liikkuvuutta, opetushenkilökunnan kansainvälistä liikkuvuutta ja yhteistyötä, opiskelua monikulttuurisessa ryhmässä, uusia näkökulmia eri aloilta ja maista sekä etäyhteyksien avulla erilaisia oppimistehtäviä. Mikäli kurssi pidetään Suomessa, tekee se kansainvälisyyden hetkellisesti myös näkyväksi korkeakoulussa, ehkä paikkakunnalla laajemminkin. Intensiivikurssien koetaan usein myös toimivan moottorina ja askeleena syvemmälle kansainväliselle yhteistyölle. Viikon tai kahden mittaiset lyhyet jaksot koetaan yleensä myös kohtalaisen helpoksi sijoittaa opettajien työsuunnitelmiin.

Lyhytkestoiset opintovierailut ja kurssit koetaan joissakin koulutusohjelmissa hyväksi keinoksi lisätä kansainvälisyyttä myös aikuisten koulutukseen, jossa pidempiaikaiset ulkomaanjaksot ovat perheellisille ja työssäkäyville haasteellisia. Kesäkoulut taas mahdollistavat myös kesäkauden hyödyntämisen opiskeluun. Intensiivikursseja ja kesäkouluja korkeakoulut ovat järjestäneet sekä itsenäisesti että yhteistyössä ulkomaalaisten partnereiden tai muiden suomalaisten korkeakoulujen kanssa.

Varsinkin ulkomailla järjestettävien intensiivikurssien haasteena on niiden rahoitus ja hanke-
maisuus. Opiskelijoiden ja opettajien matkustaminen vaatii rahoitusta. Usein tähän haetaan projektirahoitusta eri lähteistä, mutta projektirahoitus ei takaa toiminnan jatkuvuutta. Joissain korkeakouluissa onkin päädytty rahoittamaan myös intensiivikursseja omalla perusrahoituksella.

Yhtenä intensiivikurssien ja kesäkoulujen haasteena näyttää olevan myös opetushenkilökunnan liikkuvuuden systemaattisempi nivominen niihin. Kurseilla liikkuu paljon opiskelijoita eri maista, mutta ulkomaisten yhteistyöoppilaitosten opetushenkilökunnan hyväksikäyttö omissa kesäkouluissa tai omien opettajien vieminen ulkomaisille kurseille on harvinaisempaa.

KANSAINVÄLINEN INTENSIIVIVIIKKO

Lahden ammattikorkeakoulun hoitotyön ja sosiaalityön koulutusohjelmat ovat jo useana vuonna järjestäneet viikon mittaisen intensiivikurssin perhehoitotyöstä. Kurssi järjestetään Lahdessa ja siihen osallistuu opettajia ja opiskelijoita myös ulkomaisista partnerikorkeakouluista. Opiskelijat ovat itse myös paljon vastuussa sen järjestämisestä. Ongelmaksi koetaan se, ettei viikon mittaiseen intensiivikurssiin saa Erasmus-rahoitusta. Viikko on kuitenkin koettu sopivaksi ajaksi keskellä lukuvuotta tapahtuvalle kurssille. Varsinkin opettajien olisi hankala irrottautua pidemmäksi aikaa.

KESÄLUKUKAUSI KÄYTTÖÖN KANSAINVÄLISTYMISESSÄ

Monessa korkeakoulussa järjestetään kansainvälinen kesäkoulu, jossa suomalaiset ja ulkomailta tulevat opiskelijat voivat opiskella yhdessä. Rovaniemen ja Satakunnan ammattikorkeakoulu järjestävät yhteistyössä yhdysvaltalaisen partnerikorkeakoulujen kanssa kansainvälistä kesäkoulua Rovaniemellä ja Porissa. Kesäkoulu ajoittuu touko-kesäkuun vaihteeseen ja kestää kuukauden. Turun ammattikorkeakoulussa järjestetään kahden viikon mittainen kesäkoulu elokuun lopulla. Kesäkouluja tarjotaan omille ja vaihto-opiskelijoille, jotka haluavat käyttää myös kesäkautta opintoihin. Kumpaankin kesäkouluun kuuluu useita vaihtoehtoisia 5 tai 6 opintopisteen mittaisia kokonaisuuksia, joista opiskelija valitsee yhden. Turussa kesäkoulun opinnot on suunniteltu siten, että niihin voi osallistua monen alan opiskelijoita. Rovaniemellä ja Porissa tarjotaan useita alakohtaisia kokonaisuuksia rinnakkain. Osana kesäkouluja opiskelijoille tarjotaan myös vapaa-ajan ohjelmaa ja ekskursioita.

INTENSIIVIJAKSO ULKOMAILLA AIKUISOPISKELIJOIDEN KANSAINVÄLISTÄJÄNÄ

Savonia-ammattikorkeakoulussa pidetään viikon mittaisia intensiivikursseja hyvänä keinona tuoda kansainvälisyyttä ylempiin ammattikorkeakoulututkintoihin. Intensiivikurssit toteutetaan yhteistyössä ulkomaisen partnerikorkeakoulun kanssa. Kurssit sisältävät noin viikon mittaisen intensiivijakson ulkomailla, jonka aikana opiskelijat osallistuvat paikallisen yhteistyöoppilaitoksen järjestämään opetukseen. Kurssit sisältävät yleensä myös ennakkotehtäviä, joissa perehdytään kurssin sisältöalueeseen sekä kohdemaan työelämään, käytäntöihin ja kulttuuriin. Lisäksi opiskelijat palauttavat loppuraportin, joka keskittyy kulttuurikokemuksiin ja oman oppimisen arviointiin ja reflektointiin.

Keväällä 2011 järjestettiin kaksi intensiivikurssia ulkomailla. Liiketalouden opiskelijat opiskelivat 5 opintopisteen verran Paris Sud yliopistossa aiheenaan Diversity Management. Luennot pidettiin paikallisen partneriyliopiston opetushenkilökunnan toimesta. Tekniikan alan Industrial Management -ohjelman opiskelijat suorittivat osan Managing Cross Cultural Interaction -kurssista Kiinassa West Anhui -yliopistossa. Kurssilla perehdyttiin erityisesti kiinalaiseen liiketoiminta- ja tuotantokulttuuriin sekä maiden välisiin yritys-suhteisiin.

5.3.3 Opetushenkilökunnan kansainvälinen liikkuvuus

Oman opetushenkilökunnan vierailut ulkomaille ovat sekä keino viedä korkeakoulussa olevaa osaamista ulkomaille että keino kouluttautua itse – oli kyse sitten oman alan käytäntöjen vertaamisesta tai opettajan kansainvälistymistaidoista. Ulkomailta tulevien opettajavierailujen avulla opetustarjontaan saadaan kansainvälistä näkökulmaa ja osaamista ilman omien opiskelijoiden liikkuvuutta. Liikkuvat opettajat sopivat usein myös muusta hanke- tai tutkimusyhteistyöstä, joten sen avulla luodaan ja ylläpidetään kansainvälisiä verkostoja.

Opettajien kansainvälistä liikkuvuutta pidetään erittäin tärkeänä laitoksen kansainvälistymiselle, muu kansainvälistyminen perustuu henkilökunnan kansainvälisille kontakteille. Haasteena on kuitenkin usein toiminnan satunnaisuus ja epäsystemaattisuus. Kun vierailut toteutuvat lyhyellä varoitusaajalla, ei niiden nivominen lukukauden opinto-ohjelmaan tai opettajien työsuunnitelmiin ole helppoa.

Opettajien kansainvälisen liikkuvuuden nivominen osaksi osaston tai yksikön toiminnan suunnittelua ja tavoitteita nähtiin keskustelutilaisuudessa keinona tukea opetushenkilökunnan liikkuvuutta. Samoin peräänkuulutettiin opettajien liikkuvuuden tavoitteellisuutta: jos opiskelijoiden kansainväliselle liikkuvuudelle tulee voida asettaa tavoitteita ja arvioida niiden toteutumista, pätee sama myös opetushenkilökuntaan.

5.3.4 Opetussuunnitelmayhteistyö

Opetussuunnitelmayhteistyötä voi tehdä monella tasolla: Keveimmillään se on opetussuunnitelmien vertaamista ulkomaisten yhteistyöoppilaitosten kanssa. Jo sen selvittäminen, mitä opintoja yhteistyöoppilaitoksissa voi suorittaa ja miten niillä voi korvata kotiyliopiston opintoja, tuo uusia näkökulmia opetukseen ja auttaa koulutusohjelmia esimerkiksi opiskelijoiden kansainvälisen liikkuvuuden järjestämisessä.

Askelta syvempää yhteistyötä tehdään kun koulutusohjelmat eri maiden korkeakouluista suunnittelevat yhteistä opetustarjontaa kuten yhteistä kurssia tai laajempaa moduulia. Tässä on mahdollisuus käyttää eri oppilaitosten osaamista laajemmin hyväksi opetuksen kehittämisessä sekä suunnitella opetusohjelmaan osioita, joihin integroida opettajien tai opiskelijoiden liikkuvuutta.

YHTEINEN MODUULI KOLMEN ERI MAAN KORKEAKOULUN KESKEN

Lahden ammattikorkeakoulun hoitotyön koulutusohjelmassa on suunniteltu kahden ulkomaisen/ pohjoismaisen yhteistyöoppilaitoksen kanssa yhteinen 15 opintopisteen mittainen englanninkielinen moduuli, joka tarjotaan kaikissa kolmessa oppilaitoksessa. Opiskelijat voivat suorittaa moduulin missä hyvänsä näistä oppilaitoksista. Moduuli tarjoaa selkeän paikan opiskelijoiden kansainväliselle liikkuvuudelle ja helpottaa ulkomailla suoritettujen opintojen hyväksymistä tutkintoon.

Pisimmilleen vietyä opetussuunnitelmayhteistyö voi tarkoittaa yhteis- tai kaksoistutkintojen suunnittelua ja toteutusta. Tämä edellyttää jo pitkää, syvää yhteistyötä kumppaneiden kesken. Kansainvälistymisen näkökulmasta yhteisillä tutkinto-ohjelmilla on se etu, että niissä opiskeluun on yleensä sisäänrakennettu kansainvälinen liikkuvuus (opiskelija suorittaa eri osia opinnoista eri korkeakouluissa), opiskelu tapahtuu kansainvälisessä ryhmässä (opiskelijoita rekrytoidaan kaikista yhteistyökorkeakoulujen maista, usein laajempaakin) ja omaan opiskelualaan saa näkökulmia usean maan korkeakoulusta (kukin korkeakoulu vastaa tietystä osasta opetussuunnitelmaa).

5.3.5 Ulkomaalaisten ja suomalaisten opiskelijoiden integrointi

Ulkomaalaisten ja suomalaisten opiskelijoiden integrointia samoihin ryhmiin ja yhteiseen tekemiseen palvelee kummankin ryhmän etua. Sitä pidetään suomalaisopiskelijoille hyvänä mahdollisuutena luoda kansainvälisiä kontakteja ja samalla se tarjoaa ulkomaalaisille opiskelijoille mahdollisuuden luoda kontakteja isäntämaan opiskelijoihin.

Kaikissa korkeakouluissa on englanninkielisiä tutkinto-ohjelmia tai pienempiä moduuleita ulkomaisten opiskelijoiden tarpeisiin. Se missä määrin näille pyritään integroimaan myös suomalaisia opiskelijoita, vaihtelee kuitenkin paljon. Joissakin tapauksissa suomen- ja englanninkielistä koulutusta järjestetään toisistaan erillään. Yleensä ainakin osaa englanninkielisestä kurssitarjonnasta tarjotaan myös suomenkielisissä ohjelmissa opiskeleville, jolloin ulkomaalaiset ja suomalaiset voivat ainakin periaatteessa opiskella samoilla kursseilla.

Haastatteluille oli tyypillistä, että ulkomaalaisten opiskelijoiden läsnäolon katsottiin riittävän kotikansainvälistymiselle. Usein luotetaan siihen, että suomalaiset opiskelijat kansainvälistyvät, kun laitoksella on ulkomaisia opiskelijoita ja he istuvat suomalaisten kanssa samoilla kursseilla.

Näin ei välttämättä ole. Kurseilla tarvittaisiin myös **mahdollisuuksia vuorovaikutukselle ja yhteiselle tekemiselle**. Tutkimusten mukaan opiskelijat kokevat työskentelyn yli kulttuurirajojen työskentely hankalaksi ja pitävät sitä riskinä varsinaisen tehtävän onnistumiselle. Siksi vieraasta kulttuuritaustasta tulevia opiskelijoita vältellään ryhmätöissä. (Leask 2010; Harrison & Peacock 2010.) Jotta ulkomaalaiset opiskelijat olisivat resurssi kotikansainvälistymisessä, olisi opetukseen luotava käytäntöjä, joissa opiskelijoita tietoisesti ohjataan toimimaan yhdessä yli kansallisuusrajojen.

Kulttuurienvälisistä kokemuksista oppiminen edellyttää muutakin kuin paikalla olemista asioiden tapahtuessa. Tapahtumia tulisi tietoisesti käsitellä. (Bennett ja Salonen 2007, 46 in Green ja Mertova 2009, 37.) Ideaalitulanteessa opetukseen tulisikin luoda myös **mahdollisuuksia reflektoida vuorovaikutusta ja yhteistyötä monikulttuurisessa ryhmässä**. Tämä vaatii opetushenkilökunnalta osaamista.

SUOMALAISTEN JA ULKOMAALAISTEN OPISKELIJOIDEN RYHMÄYTTÄMINEN

Open Innovation Space –oppimismenetelmä on projektioppimisen menetelmä, jota on pilotoitu Savonia-ammattikorkeakoulussa Varkauden kampuksella. Kansainvälistymistä siinä pyritään edistämään ryhmäyttämällä suomalaisia ja ulkomaalaisia tutkinto- ja vaihto-opiskelijoita niin englanninkielisen koulutuksen sisällä kuin englannin- ja suomenkielisen koulutuksen välillä. Lisäksi kahden eri koulutusalan, liiketalouden ja tekniikan, opiskelijat toimivat menetelmässä yhdessä.

Menetelmän tavoitteita ovat mm. monikulttuurisen ryhmän tiimiytyminen, yhteisen opiskelu- ja toimintakulttuurin oppiminen sekä erilaisista ajatus- ja toimintakulttuureista tulevien opiskelijoiden moniammatillinen ja kansainvälinen yhteistyö.

Keskeinen keino tässä ovat yhteiset projektit, jotka voivat olla joko oppilaitoksen tai paikallisten yritysten toimeksiantoja. Projektiryhmät muodostetaan siten, että niihin tulee 4-6 opiskelijaa eri koulutusohjelmista ja eri kulttuureista. Projektin alussa on monikulttuurisen tiimityöskentelyn koulutusta ja palautekeskustelussa käydään läpi myös monikulttuurisessa projektissa työskentelyä. Opiskelijat ovat pitäneet työskentelystä konkreettisten ja työelämään liittyvien projektien parissa.

ULKOMAALAISTEN JA SUOMALAISTEN OPISKELIJOIDEN SAATTAMINEN YHTEEN INTENSIIVIVIKKOLLA

Metropolia-ammattikorkeakoulun tietotekniikan koulutusohjelmassa halutaan saada englanninkielisessä ja suomenkielisessä ohjelmassa opiskelevia opiskelijoita opiskelemaan yhdessä. Keinona tässä on kansainvälinen intensiiviviikko, International ICT week. Intensiiviviikko on laajuudeltaan 3 opintopistettä ja sitä tarjotaan ensimmäisen vuoden ulkomaalaisille ja suomalaisille tutkinto-opiskelijoille. Viikon oppisisältönä ovat mm. kulttuurienvälinen kommunikaatio, ongelmanratkaisu ja ryhmäytyminen. Opiskelu on rakennettu niin, että eri kulttuuritaustoista tulevat opiskelijat työskentelevät yhdessä. Vetäjänä toimii kaksi alan kansainvälistä asiantuntijaa.

Metropolia tarjoaa tietotekniikan koulutusohjelman sekä englannin että suomen kielellä. Englanninkielisessä ohjelmassa opiskelevat ulkomaalaiset ja suomalaiset opiskelijat eivät välttämättä ole paljon tekemisissä keskenään, vaikka periaatteessa kohtaavat toisiaan oppilaitoksella päivittäin. Kansainvälinen viikko on kuitenkin kasvattanut suosiotaan suomalaisopiskelijoiden keskuudessa; sitä pidetään neljättä kertaa ja nykyään noin puolet osallistujista on suomalaisia.

TAVOITTEENA LUODA OPETUKSEEN TILANTEITA ERI KULTTUURITAUSTOISTA TULEVIEN OPISKELIJOIDEN KOHTAAMISELLE

Arcadassa kaikkien syksyllä 2012 ja sen jälkeen tulevien opiskelijoiden opintosuunnitelmaan tulee sisältyä ainakin yksi 5 opintopisteen laajuinen kansainvälisyysmoduuli. Moduulin tavoitteena on, että opiskelija hallitsee ja pystyy itsenäisesti toimimaan erilaisissa kansainvälisissä ja kulttuurienvälisissä tilanteissa sekä osaa kriittisesti reflektoida omaa rooliaan näissä tilanteissa.

Kansainvälisyysmoduulin voi suorittaa kansainvälisen liikkuvuuden lisäksi myös Arcadan tarjoamina opintojaksoina. Korkeakoulun hallituksen esityksen mukaan moduuliin kuuluvien opintojen tulee sisältää eri kulttuurien edustajien kohtaamista. Kurssit tulee rakentaa siten, että niissä luodaan aktiivisesti tilanteita eri kulttuuritaustoista tulevien opiskelijoiden kohtaamiselle ja yhdessä työskentelylle. Moduulin arvioinnissa opettajan tulee arvioida myös sitä, kuinka opiskelija toimii monikulttuurisessa tilanteessa.

Eri maista ja kulttuuritaustoista tulevia opiskelijoita voi integroida myös luokkahuoneen ja virallisen opetustilanteen ulkopuolella. Tärkeä yhteiskumppani tässä ovat opiskelijajärjestöt. Opiskelija-asunnot sekä erilaiset vapaa-ajan tilaisuudet voivat tarjota mahdollisuuksia ulkomaalaisten ja suomalaisten opiskelijoiden kohtaamiselle ja yhteiselle tekemiselle. Ulkomaalaisten opiskelijoiden tuutorina tai kielikaverina toimiminen tai toiminta kansainvälisissä järjestötehtävissä voivat tuoda arvokasta kokemusta kansainvälisestä toimintaympäristöstä ja vuorovaikutuksesta monikulttuurisissa tilanteissa. Eri asia on, miten nämä virallisten opetustilanteiden ulkopuolella tapahtuvat kansainvälistymisen tavat huomioidaan ja tunnustetaan. Kansainvälinen tuutorointi on monessa korkeakoulussa hyvin organisoitua ja opiskelija voi saada siitä opintopisteitä tai pienen rahallisen korvauksen. Muut virallisen opetuksen ulkopuolella tapahtuvat kansainvälistymisen muodot ovat harvemmin tunnustettuja.

5.3.6 Kieliopinnot

Opiskelijan kansainvälistymistä edistetään myös nivomalla opintoihin kieliopintoja. Parhaimmillaan kieliopinnot sisältävät pelkän kielen lisäksi myös kulttuurintuntemusta ja viestintää yleisemminkin. Opetussuunnitelmien tarkastelu (luvussa 4) paljasti, että koulutusohjelmien opetussuunnitelmiin on sisällytetty kieliopintoja, mutta usein hyvin niukasti, tyypillisesti vain pakolliset toinen kotimainen ja yksi vieraan kielen opintojakso.

Kieliopintojen nivomisessa opintoihin on kyse toisaalta siitä, onko opiskelijalla ylipäänsä mahdollista opiskella kieliä osana opintoja ja toisaalta siitä, onko opiskelijoilla motiivia tehdä näin vaikka mahdollisuuksia onkin. Mahdollisuudet liittyvät siihen, **onko korkeakoulussa riittävästi tarjontaa kielissä** sekä **onko tutkinnossa tilaa sisällyttää kieliopintoja**. Monella isommalla korkeakoululla on laaja kielitarjonta. Usein kieliopintoja voi sisällyttää ainakin jonkin verran myös vapaavalintaisiin opintoihin. Mutta vaikka mahdollisuus periaatteessa olisikin, eivät opiskelijat välttämättä ole motivoituneita opiskelemaan kieliä, mikäli se on vapaavalintaisia. Olennaista on, **missä määrin tutkinto sisältää pakollisia kieliopintoja**. Kieli- ja viestintäopintojen lisäämistä tutkintoon pidettiin sinänsä hyödyllisenä, mutta myös ongelmallisena. Tutkintojen sisältöön kohdistuu jo nyt niin paljon erilaisia vaatimuksia, että vaarana on liian isoiksi pöhöttyneet opetusohjelmat.

LAAJAN KIELIVALIKOIMAN NIVOMINEN OPETUSOHJELMAAN

Johdon assistenttityön ja kielten koulutusohjelma Haaga-Heliassa on tradenomitutkinto, jossa painotetaan kielten opiskelua. Taustalla on työelämästä tullut tarve, jota kartoitettiin ennakoititutkimuksella: johdon assistentti tarvitsee työssään kattavia kieli- ja viestintävalmiuksia. Opetussuunnitelma muutettiin kielipainotuksen mukaiseksi. Englannista tehtiin kaikille pakollinen ja sitä opiskellaan 18 opintopistettä. Lisäksi opiskelijat opiskelevat suomea ja kahta muuta pitkää kieltä. Tradenomi-tutkinnosta iso osa eli 66 opintopistettä on kieli- ja viestintäopintoja. Laitoksella pyritään ylläpitämään kattavaa kielitarjontaa, siellä tarjotaan seitsemää vierasta kieltä ja suomea. Myös harvinaisempia kieliä kuten kiinaa ja japania tarjotaan. Kielitaidolle määriteltiin myös tiukemmat osaamistavoitteet: suomen kielessä opiskelijalla tulee olla erinomainen, englannissa erittäin hyvä ja kahdessa muussa kielessä hyvä kirjallinen ja suullinen taito. Lisäksi opetussuunnitelmaan on lisätty englannin kielellä opiskeltavien aineopintojen määrää. Nämä tehdään yhteistyössä laitoksella toimivan englanninkielisen tutkinto-ohjelman kanssa.

Osa haastateltavista suosii integroitua kieltenopetusta, jolloin erillisiä kielen opintoja on vähän tai ei lainkaan, vaan kieliopinnot viedään osaksi ainekursseja. Etuna pidetään sitä, että opetus linkittyy selkeämmin oman alan käytäntöihin ja sanastoon. Aineopettaja voi arvioida tällöin tehtävät substanssin, kielten opettaja kielen osalta. Integroidun opetuksen vaarana pidettiin toisaalta sitä, että varsinainen kielen ja kulttuurin opetus jää marginaaliin.

5.3.7 Kulttuurien välisen vuorovaikutuksen opinnot

Kulttuurien välisen vuorovaikutukseen ja monikulttuurisuuteen liittyvien opintojen tarjonta vaihtelee paljon. Moni koulutusohjelma ei tarjoa niitä lainkaan. Osassa ne kuuluvat tutkintoon pakollisina, osassa ne ovat valinnaisia. Osassa on kyse yhdestä kurssista, jossa käydään läpi esimerkiksi alan käytäntöjä eri kulttuureissa. Osa tarjoaa laajempia kokonaisuuksia, jopa sivuainekokonaisuuden. Joissakin tapauksissa perusteita kulttuurien välisestä vuorovaikutuksesta on yhdistetty kieliopintoihin.

Kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen keskittyvät kurssit ja kokonaisuudet toteutetaan tyypillisesti englannin kielellä ja niihin pyritään ottamaan mukaan myös ulkomaalaisia vaihtoopiskelijoita, jolloin kulttuurieroista päästään keskustelemaan oikeasti monikulttuurisessa ryhmässä. Tyypillistä kokonaisuuksille on myös, että ne sisältävät sekä yleistä teoriaa kulttuurien välisestä kommunikoinnista että ainespesifejä osioita: kuinka alan käytännöt vaihtelevat eri maissa tai miten ammatissa kohdataan monikulttuurista asiakaskuntaa.

Kaikilla laitoksilla ei ole asiantuntemusta opettaa kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Hyvänä mallina tässä pidetään yhteistyötä korkeakoulun sisällä, miksei myös korkeakoulujen välillä. Esimerkiksi kielipalveluissa tai -keskuksissa voi olla kyseistä asiantuntemusta. Samoin joissakin yhteiskuntatieteen, humanististen aineiden tai kasvatustieteen laitoksilla saattaa olla kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen liittyviä valmiita paketteja, joita myös muiden tiedekuntien opiskelijat voisivat hyödyntää. Olennaisena pidetään kuitenkin, että myös kullakin ainelaitoksella on vastuupettaja, joka kehittää kokonaisuuteen ainekohtaista osiota.

KULTTUURIEN VÄLISEN VIESTINNÄN OPINTOJAKSO YHTEISTYÖSSÄ KIELIPALVELUITTEN KANSSA

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa Kielipalvelut ovat tarjonneet yksiköille 3 opintopisteen laajuista englanninkielistä opintojaksoa kulttuurien välisestä viestinnästä. Opintojakso toteutuu pakollisena viestinnän ohjelmassa. Se on kaksiosainen: Kielipalvelut vastaa osiosta, jossa käsitellään perusasioita kulttuurien välisestä viestinnästä. Ainelaitos vastaa toisesta osiosta, jonka sisältönä ovat mm. mediakulttuurit eri maiden näkökulmista. Opintojakso järjestettiin 1. vuoden opiskelijoille, jotta se toimisi opiskelijan kansainvälisen polun käynnistäjänä. Opiskelijat kokivat englanninkielisen, esseetehtäviä sisältävän kokonaisuuden raskaaksi ennen ainoatakaan englannin opintojaksoa, ja se päätettiin sijoittaa 2. vuodelle. Tässä vaiheessa mm. valinnat vaihtoon lähdestä tulevat ajankohtaiseksi ja kurssin koetaan uudella paikalla tukevan paremmin näitä kansainvälistymisvalintoja.

5.3.8 Tieto- ja viestintäteknologian hyväksikäyttö

Tieto- ja viestintäteknologiaa voi käyttää kansainvälistymisen tukena kahdella tavalla. Uusi teknologia voi korvata fyysisen liikkuvuuden. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin, kun opiskelijaryhmä seuraa ulkomaista luentoa virtuaalisesti ilman että opettaja tai opiskelijat liikkuvat. Uusi teknologia voi myös täydentää fyysistä liikkuvuutta. Näin tapahtuu esimerkiksi kun opiskelijat valmistautuvat vaihtoon verkkomateriaalin avulla tai päivittävät ja pohtivat verkossa kokemuksiaan vaihdon aikana. (Caruana 2004 in Green ja Mertova 2009, 37.)

Tieto- ja viestintäteknologialle kansainvälisyyden tukena asetetaan paljon toiveita. Haastattelujen perusteella näyttää kuitenkin siltä, ettei sitä käytetä kovin laajamittaisesti tai systemaattisesti. Yhtenä haasteena pidetään tekniikkaa, jota herkästi vierastetaan. Tekniikkaan totuttelu vie alussa aikaa, joka on pois itse substanssista. Kansainvälisiä videokonferensseja järjestäneet raportoivatkin jossain määrin teknisistä ongelmista. Rinnalle tarvitaan myös teknistä tukea,

jotta sisällöstä vastaavat voivat keskittyä sisältöön. Virtuaalisen liikkuvuuden ongelmana pidetään myös sitä, etteivät palkitsemisjärjestelmät tunnista sitä, vaikka se saattaa vaatia opettajan resursseja paljonkin. Isompia projekteja virtuaalisesti toteuttaneet kokevat, ettei virtuaalinen yhteistyö ole hyvä tapa aloittaa kansainvälistä yhteistyötä, vaan ensin kannattaa tutustua kumppaneihin kasvotusten.

Tieto- ja viestintäteknologian hyväksikäyttö voi kuitenkin yksinkertaisimmillaan tarkoittaa teknisesti hyvinkin helposti toteutettavissa olevia asioita. Aina näitä ei ehkä edes mielletä tieto- ja viestintäteknologian hyväksikäytöksi. Esimerkiksi opiskelijat eri maista keskustelevat annetuista teemoista virtuaalisella alustalla. Tai seurataan videokonferenssiyhteyden välityksellä ulkomaisesta yhteistyökorkeakoulusta tulevaa luentoa. Tai kommunikoidaan ulkomaille yksinkertaisesti sähköpostin välityksellä. Osalla koulutusohjelmista on kokemusta myös laajemmista virtuaalisista järjestelyistä kuten kansainvälisestä yhteistyöhankkeesta virtuaalisesti toteutettuna, kansainvälisestä virtuaalisesta työpajasta tai yhteisiä virtuaalisiaopintokokonaisuuksista.

KANSAINVÄLINEN TYÖPAJA VIRTUAALISESTI

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun tietojenkäsittelyn koulutusohjelmassa on parin vuoden ajan järjestetty elektronisen kaupankäynnin työpaja yhteistyössä ulkomaisen yhteistyöoppilaitoksen kanssa. Ohjelmasta vastaa partnerioppilaitos Brysselissä. Suomalaiset osallistuvat työpajaan pääasiassa Adobe Connect -alustan välityksellä. Lisäksi pari opettajaa ja kuusi suomalaisopiskelijaa meni fyysisesti paikan päälle. Työpaja käsitti luentoja, esityksiä ja keskustelua alustalla. Tavoitteena on myös, että opiskelijat eri maista olisivat sosiaalisen median välityksellä yhteydessä toisiinsa ennen työpajaa.

Työpajaa suunnittelevat aineopettajat ja kieltenopettaja/kv koordinaattori yhdessä. Aineopettaja vastaa sisältökysymyksistä, kieltenopettaja/kv koordinaattori käytännön järjestelyistä. Työpajan järjestämistä halutaan jatkaa, vaikka ongelmiakin kohdattiin. Esimerkiksi yhteydessä oli ajoittain katkoksia eivätkä opiskelijat Suomessa kuulleet kaikkia esityksiä. Tietojenkäsittelyn opiskelijat ovat motivoituneita virtuaaliyhteistyöstä, sillä tulevaisuudessa he mahdollisesti joutuvat järjestämään vastaavia tapahtumia. Tekniset ongelmat nähtiin haasteina, joita on opittava ratkomaan.

5.3.9 Kansainvälinen näkökulma opetuksen sisältöön

Kansainvälistä näkökulmaa voi tuoda opetukseen mm. kansainvälisen kirjallisuuden, kansainvälisten esimerkkien, tutkimuksen kansainvälisen fokuksen ja alan kansainvälisten käytäntöjen esittelyn kautta sekä vertaamalla alan käytäntöjä eri maissa (Beelen 2011; Leask 2001; van der Wende 1996). Toisaalta sisältö ei ole täysin keinoista irrallaan, sillä monet kansainvälistä vuorovaikutusta lisäävät keinot tuovat usein myös opetuksen sisältöön kansainvälistä näkökulmaa. Esimerkiksi ulkomaalaiset opettajat, virtuaalinen yhteydenpito ulkomaisiin oppilaitoksiin, ulkomaalaisten opiskelijoiden hyödyntäminen opetuksessa ja kansainväliset opintoverailut tuovat kansainvälistä näkökulmaa opetukseen, vaikka niissä huomio ei ensisijassa olekaan sisällössä. (Ks. esim. Beelen 2011; Green ja Mertova 2009, 32.)

Haastateltavat puhuivat melko vähän kansainvälisistä opetussisällöistä keinona kansainvälistää opiskelijoita. Tämä voi johtua siitä, että he olivat pääasiassa koulutusohjelmista vastaavia henkilöitä, joiden vastuulla ei ole yksittäisten kurssien opetussisällöt. Ideaalitapauksena pidettiin kuitenkin tilannetta, jossa oman alan kansainvälinen kehitys ja käytännöt tehdään näkyväksi opetuksessa ja kansainvälisyys on nivottu luontevaksi osaksi kaikkea opetusta, ei irrallisena jaksone. Tällöin vastuu kansainvälisestä näkökulmasta on kaikilla opettajilla. Pelkona kuitenkin on, että osana kaikkea opetusta kansainvälisyys jää näkymättömiin, pahimmassa tapauksessa jopa unohtuu kokonaan. Käytännössä monessa koulutusohjelmassa onkin päädytty kehittämään opintoihin erillinen kansainvälinen opintojakso tai moduuli, joka toteutetaan joko liikkuvuusjaksona tai muilla kansainvälisillä opinnoilla.

6. Yhteenvetoa

Selvityksen tavoite ja toteutus

Selvityksen tavoitteena on pohtia, kuinka kansainvälistymistä ja sitä tukevia elementtejä voi nivoa korkeakouluopintoihin. Opetus- ja kulttuuriministeriön korkeakoulutuksen kansainvälistymisstrategiassa linjataan yhdeksi tavoitteeksi, että kaikkiin korkeakoulututkintoihin sisältyisi opiskelijan kansainvälistymistä tukeva osio. Tässä selvityksessä tarkastellaan, millaisia malleja korkeakouluilla on kansainvälisen osion tuomiseksi opintoihin, kuinka opiskelijoiden kansainvälistymistä voi tukea korkeakouluopinnoissa, ja millaisia esteitä ja edesauttavia tekijöitä tässä on.

Aineistoa koulutusohjelmien ja korkeakoulujen kokemuksista haettiin kahdella tavalla: haastatteleamalla 12 koulutusohjelmasta vastaavaa henkilöä tai hallinnon edustajaa sekä järjestämällä alustavien tulosten pohjalta keskustelutilaisuus 20 korkeakoulun nimeämälle edustajalle joulukuussa 2011. Lisäksi aineistona olivat 54 koulutusohjelman opetussuunnitelmat, jotka käytiin läpi keväällä 2011. Opetussuunnitelmien tarkastelussa haettiin yleiskuvaa siitä, esiintyykö kansainvälisyys opetussuunnitelmissa ja millä tavalla.

Kansainvälisyyttä ei voi enää täysin ohittaa opetusta kehitettäessä

Aineiston perusteella voi sanoa, että **kansainvälisyys on saavuttanut korkeakouluissa vankan aseman** eikä sitä voi enää täysin ohittaa opetusta suunniteltaessa. Tässä suhteessa suunta on selvästi kohti kansainvälistymisstrategian tavoitteita. Korkeakoulussa keskustellaan paljon kansainvälisyydestä, kansainvälisyys on esillä korkeakoulujen linjauksissa ja johdon koetaan pitävän asiaa tärkeänä. Myös alan työelämän koetaan pitävän kansainvälistymistä tärkeänä. Opiskelijoiden koetaan tarvitsevan tulevaisuudessa myös kansainvälisyyteen liittyviä valmiuksia – joillakin aloilla erittäin paljon, joillakin ainakin jossain määrin. Periaatteellisia valmiuksia kansainvälisyyden nivomiseksi opetukseen on siis olemassa.

Keinovalikoima opintojen kansainvälistämisessä nähdään kuitenkin edelleen varsin yksipuolisena. Vähintään kolmen kuukauden mittainen **kansainvälinen liikkuvuusjakso** – vaihtoopiskelu tai harjoittelu – osana opintoja on **ylivoimaisesti keskeisin tapa edistää opiskelijoiden kansainvälisyyttä**. Liikkuvuusjaksot nostetaan ensimmäisenä esille, kun puhutaan opiskelijan kansainvälistymisen edistämisestä. Joissain tapauksissa näyttää siltä, että kansainvälisen liikkuvuuden dominoiva asema jopa estää koulutusohjelmia näkemästä ja kehittämästä muita tapoja kehittää kansainvälisyyttä koulutuksessa. Jos opiskelija ei lähde ulkomaille, keinot

on käytetty. Opiskelijaliikkuvuuden järjestäminen ja siitä tiedottaminen saatetaan koulutusohjelmissa myös nähdä ennemminkin kansainvälisen toimiston vastuulla olevana asiana kuin omana asiana.

Keinoja kansainvälistymisen edistämiseksi on, mutta niitä ei käytetä systemaattisesti

Vaikka liikkuvuus dominoi keskustelua kansainvälistymisen keinoista, tunnistavat haastattelut monia erilaisia tapoja, joilla opiskelijan kansainvälistymistä voi edistää. Haastatteluissa puhutaan **kansainvälisestä tarjottimesta eli mahdollisuudesta tarjota eri vaiheessa opintoja paljon erilaista kansainvälistymistä tukevaa toimintaa**, josta opiskelija voisi valita itselleen sopivan paketin. Tarjottimeen voi kuulua kansainvälisiä liikkuvuusjaksoja, osallistumista englanninkieliseen opetustarjontaan, työskentelyä ulkomaalaisten opiskelijoiden kanssa, ulkomaisten opettajien pitämät vierailuluennot, kansainväliset työpajat ja projektit, kansainväliset opintomatkat, intensiivikurssit ja kesäkoulut, kielikoulutus sekä kulttuurien välisen vuorovaikutuksen opinnot.

Erilaisia mahdollisuuksia koulutuksen kansainvälistämiseksi nähdään siis olevan; monessa koulutusohjelmassa näitä myös käytetään. Opiskelijan kansainvälistymisen tukemisessa keskeinen **ongelma ei ole ideoiden ja mahdollisuuksien, vaan systemaattisuuden ja suunnitelmallisuuden puute**. Eri tapoja tukea kansainvälistymistä järjestetään satunnaisesti ja suunnittelematta, jolloin niitä on vaikea integroida pitkällä tähtäimellä osaksi opintoja ja ne jäävät yksittäisiksi palasiksi. Olennaista olisi saada kansainvälisyyttä tukevat eri keinot koottua näkyväksi ja tavoitteelliseksi kokonaisuudeksi, joka auttaa opiskelijaa kehittämään kansainvälisiä valmiuksiaan pitkin opintoja.

Korkeakouluissa on erilaisia malleja kansainvälisyyden systemaattisemmalle nivomiselle opintoihin

Korkeakouluissa on vireillä prosesseja, joissa irrallisia kansainvälistymistä tukevia elementtejä kootaan kokonaisuudeksi ja rakennetaan niistä opintoihin sisältyvä kansainvälinen osio. Moni korkeakoulu on tässä ottanut konkreettisen askeleen kohti opetus- ja kulttuuriministeriön kansainvälistymisstrategian tavoitetta. Ammattikorkeakoulu- ja yliopistosektoreilla käytännön toteutukset ovat erilaisia. Useassa ammattikorkeakoulussa suunnitellaan **kansainvälistä osiota pakolliseksi osaksi kaikkia tutkinto-ohjelmia**. Osion suorittaminen on tällöin opiskelijalle pakollista, ja keskeinen työvaihe on osion sisällyttäminen koulutusohjelmien opetussuunnitelmiin. Yliopistoissa ei suosita niinkään opiskelijalle pakollista kansainvälistä jaksoa. Niis-

sä on sen sijaan vireillä hankkeita, joissa **tehdään näkyväksi eri puolilla opintoja olevia kansainvälistymistä tukevia elementtejä kokoamalla ne yhdeksi kokonaisuudeksi**. Kokonaisuuden hakeminen on opiskelijalle vapaaehtoista. Mikäli suoritetuista opinnoista saa riittävän laajan kansainvälisyyttä tukevan kokonaisuuden, myönnetään siitä todistuksen oheen erillinen liite tai maininta.

Kummassakin tapauksessa prosessi edellyttää, että kansainväliselle osiolle tai kokonaisuudelle määritellään oppimistavoitteet, laajuus sekä kriteerit sille, millä perusteella opintojakso tai vastaava hyväksytään osaksi kokonaisuutta. Vaihtoehtoisia suoritustapoja ovat tyypillisesti opiskelu tai harjoittelu ulkomailla, oman korkeakoulun tarjoamat englanninkieliset kurssit, kielikoulutus ja kulttuurienvälisen vuorivaikutuksen opinnot sekä joissakin tapauksissa myös varsinaisen opetuksen ulkopuolella tapahtuva kansainvälinen kanssakäyminen (esim. kansainvälinen tuutorointi tai järjestötoiminta). Opiskelijalle pakollinen kansainvälinen osio edellyttää lisäksi sen varmistamista, että opiskelijalla on riittävästi mahdollisuuksia suorittaa jakso: korkeakoulussa riittävästi englanninkielistä tarjontaa ja vaihtopaikkoja. Suunnitelmat kulkevatkin usein käsi kädessä sen kanssa, että korkeakoulussa linjataan pakollinen vähimmäismäärä englanninkielellä tarjottavia opintoja. Mikäli kansainvälisen kokonaisuuden kokoaminen on vapaaehtoista, on opiskelijoiden motivointi siihen keskeistä.

Opetussuunnitelma on keskeinen työkalu kansainvälisyyden edistämisessä

Opetussuunnitelma voi kannustaa ja tukea tai hankaloittaa opiskelijan kansainvälistymistä. Opetussuunnitelman kehittämistyö onkin keskeinen foorumi kansainvälisyyden esille ottamiselle. Tärkeää tässä työssä on kansainvälisyyden **näkyminen tutkinnon tavoitteissa, tilan ja mahdollisuuksien rakentaminen** kansainvälisyydelle opetussuunnitelmaan sekä **tarvittaessa joustavuus yksityiskohdissa**, esimerkiksi eri osien suorittamisjärjestyksessä ja hyväksiluvussa.

Korkeakoulut raportoivat prosesseista, joissa opetussuunnitelmia muokataan siten, että kansainvälisyys on niissä paremmin esillä. Erityisesti ammattikorkeakouluissa tätä työtä tehdään koko korkeakoulun tasolla. Kansainvälisyys määritellään yhdeksi tutkintojen tuottamaksi kompetenssiksi koko korkeakoulussa, kansainvälisyyteen liittyvät oppimistavoitteet viedään koulutusohjelmien opetussuunnitelmiin ja johdetaan sieltä yksittäisiin opintojaksoihin. Lisäksi useammassa ammattikorkeakoulussa suunnitellaan kansainvälistä osiota pakolliseksi osaksi kaikkia koulutusohjelmia. Tämä edellyttää opetussuunnitelmien muokkaamista tavoitteen mukaiseksi.

Kansainvälisyys on yhä enemmän mukana opetussuunnitelmatyössä

Edellä kuvatut prosessit, joissa opintoihin sisällytetään kansainvälinen osio tai kansainvälistymistä tukevia opintoja kootaan kokonaisuudeksi, kertovat siitä, että monessa korkeakoulussa edetään kohti kansainvälistymisstrategian tavoitteita ja kansainvälisyyttä tuodaan yhä enemmän opetussuunnitelmiin. Keväällä 2011 käytiin läpi 54 koulutusohjelman opetussuunnitelmat eivätkä nämä muutokset silloin vielä näkyneet opetussuunnitelmissa. Kansainvälisyys näkyi jo tällöin monessa opetussuunnitelmassa, mutta usein kovin ohuesti. Kansainvälisyys mainittiin esimerkiksi yhdellä sanalla tutkinnon tavoitteissa, mutta ei pureuduttu tarkemmin siihen, mitä kansainvälisyys tavoitteena tarkoittaa. Opintoihin kuului kieli- ja viestintäopintoja, mutta vain muutaman opintopisteen verran. Mahdollisuus suorittaa osa opinnoista ulkomailla mainittiin, mutta ei esitetty tarkemmin, missä kohtaa opintoja tai mitä ulkomailla voi suorittaa.

Yleisimmät tavat, joilla kansainvälisyys esiintyi opetussuunnitelmissa olivat:

- kansainväliset valmiudet mainitaan yhtenä tutkinnon tai opintojakson osaamistavoitteena
- tutkintoon on sisällytetty kieli- ja viestintäopintoja
- opiskelijoille tarjotaan mahdollisuuksia opiskella englanniksi
- mainitaan, että osan opinnoista voi suorittaa ulkomailla.

Harvemmin kansainvälisyys näkyy opetussuunnitelmissa seuraavilla tavoilla:

- monikulttuurinen/kulttuurienvälinen osaaminen mainitaan yhtenä tutkinnon osaamistavoitteena
- tuodaan esille kansainvälisiä opetussisältöjä
- sisältää tiettyyn maantieteelliseen alueeseen painottuvia opintoja
- mainitaan pakollinen kansainvälisyysjakso osana opintoja.

Vain hyvin vähän tai ei juuri lainkaan kansainvälisyys näkyy opetussuunnitelmissa seuraavilla tavoilla:

- tuodaan esille kansainvälisesti vertailevaa näkökulmaa aihealueeseen
- suunnataan opintoja kansainväliselle/monikulttuuriselle opiskelijaryhmälle.

Ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmissa kansainvälisyys näkyi yliopistojen opetussuunnitelmia enemmän ja monipuolisemmin. Ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmissa kansainvälisyys tuotiin esimerkiksi selvästi useammin esille yhtenä koko tutkinnon tavoitteena. Usein tässä yhteydessä viitattiin Ammattikorkeakoulujen rehtorien neuvoston antamiin suosituksiin ammattikorkeakoulututkintojen yleisistä kompetensseista, joista kansainvälisyysosaaminen on yksi. Ammattikorkeakouluissa opetussuunnitelmatyö lienee yleisesti ottaen hieman

yliopistoja pidemmällä, sillä ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmissa on ylipäänsä kuvattu toimintaympäristöä ja osaamistavoitteita monipuolisemmin. Toki poikkeuksiakin on kummallakin sektorilla.

Kansainvälisyys osana kaikkea opetusta vai erillisenä osiona

Koulutusohjelmissa suositaan periaatteessa kansainvälisyyden integroimista osaksi kaikkea opetusta, ei niinkään erillisten osioiden luomista. Haastateltavat puhuvat **kansainvälisyyden normalisoimisesta**. Tällä viitataan siihen, kuinka kansainvälisen näkökulman tulisi olla luonteva ja automaattinen osa kaikkea opetusta ja toimintaa. Käytännössä ratkaisut kansainvälisyyden edistämiseksi ovat usein kuitenkin toisenlaisia; opintoihin tuotetaan (erillinen) kansainvälinen jakso, kurssi tai moduuli joko vaihto-opiskeluna, kieli- ja kulttuuriopintoina tai kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen opintoina. Kansainvälisyyden normalisoiminen osaksi kaikkea opetusta edellyttää, että koko (opetus)henkilökunta ottaa vastuun sen tuottamisesta. Muuten riskinä on, että kun kansainvälisyyttä ei ole sijoitettu mihinkään tiettyyn kohtaan opintoja, se jääkin kokonaisuudesta pois. Tämä edellytys ei näytä vielä täyttyvän korkeakouluissa. Voi olla, että yhtenä vaiheena matkalla ”normaaliin kansainvälisyyteen” kaikkea opetusta tarvitaan sen erottamista omaksi osiokseen.

Englanninkielistä opetusta järjestetään, mutta työskentelevätkö eri maalaiset opiskelijat keskenään?

Englanninkielinen opetustarjonta ei sinänsä tee opetuksesta kansainvälistä, mutta toisaalta on vaikea kuvitella kansainvälistä korkeakoulua ilman yhtään vieraskielistä opetustarjontaa. **Englanninkielisen tarjonnan kehittäminen toimiikin resurssina muulle kansainvälistymiselle**. Englanninkielinen kokonaisuus tarjoaa luontevan paikan, jonne ottaa ulkomaisia opiskelijoita ja opettajia. Korkeakoulut ja koulutusohjelmat eroavat paljon englanninkielisen opetustarjonnan suhteen: osa tarjoaa kokonaisia tutkinto-ohjelmia, osa muutaman opintopisteen kursseja, osa tarjoaa pakollisia aineopintoja, osa vapaavalintaisia kursseja, osa integroi suomen ja englanninkielisen opetustarjonnan, osassa tarjotaan samat sisällöt kummallakin kielellä. Suunta englanninkielisen opetustarjonnan kehittämisessä näyttää olevan kohti suurempia kokonaisuuksia. Englanninkielinen opetus **vaatii tuekseen joko opiskelijoiden tai opetushenkilökunnan kansainvälistä liikkuvuutta**. Pelkästään suomenkielisten kesken ei ole mielekästä opiskella ja opettaa englanniksi.

Englanninkielistä opetustarjontaa, jolle rekrytoidaan myös ulkomaisia (vaihto-)opiskelijoita, käytetään yleisesti myös keinona kansainvälistää suomalaisopiskelijoita. Kursseja tarjotaan

myös suomalaisopiskelijoille ja **opiskelu tapahtuu monikulttuurisissa ryhmissä**. Kansainvälisten liikkuvuusjaksojen lisäksi tämä tuli haastatteluissa esille toisena yleisenä tapana tarjota opiskelijoille kansainvälistymismahdollisuuksia. Se missä määrin englannin- ja suomenkielinen opetus on integroitu, vaihtelee paljon korkeakouluittain ja koulutusaloittain. Yllättävän paljon englannin- ja suomenkielistä koulutusta järjestetään toisistaan erillään, jolloin myös ulkomaalaiset ja suomalaiset opiskelevat erillään. Suunta on kuitenkin kohti integrointia, niin että suomalaiset ja ulkomaalaiset opiskelijat opiskelevat ainakin osan opinnoista samoilla kursseilla.

Korkeakouluissa luotetaan kuitenkin siihen, että suomalaisopiskelijat kansainvälistyvät, kun käyvät samoja kursseja ulkomaalaisten kanssa. **Eri kulttuuritaustoista tulevien opiskelijoiden väliseen työskentelyyn tai ryhmäytymiseen liittyviä pedagogisia järjestelyjä** osana kursseja ei juurikaan nostettu esille. Tässä näyttääkin olevan yksi kansainvälistymisen haaste. Miten opetukseen saa luotua sellaisia pedagogisia käytäntöjä, että ne tukevat kulttuurienvälisestä vuorovaikutuksesta ja oppimista kursseilla? Luokkahuoneen ulkopuolella tapahtuvasta kulttuurienvälisestä vuorovaikutuksesta (esim. kansainvälisen opiskelijan tuutorointi) ei myöskään puhuta kovin paljon keinona hankkia kansainvälisiä valmiuksia. Näiden keinojen hyväksikäyttämisessä opiskelijoiden kansainvälistämisessä on vielä paljon parannettavaa.

Opiskelijan ohjauksessa on vielä parannettavaa, jotta se tukisi opiskelijan kansainvälistymistä

Yksi edellytys kansainvälisyyden nivomiselle osaksi opintoja on sen näkyminen opiskelijan ohjauksessa. Toimiva **opiskelijan ohjaus** ja **henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS)** antavat parhaimmillaan mahdollisuuden yleisinformaatiota opiskelijalähtöisempään vaihtoehtojen pohdintaan. Henkilökohtaisella opintosuunnitelmalla nähdään kahtalainen rooli kansainvälistymisessä. Sen avulla voi ensiksikin motivoida kansainvälistymään. Tämä on keskeistä varsinkin niissä ratkaisuihin, joissa kansainvälinen kokonaisuus ei ole opiskelijalle pakollinen osa opintoja. Toiseksi HOPS voi ohjata opintojen suunnittelua siten, ettei vaihtojakso ulkomailla pitkitä opintoja. HOPS-käytännöissä koettiin olevan vielä paljon parannettavaa, jotta ne toimisivat parhaalla mahdollisella tavalla kansainvälisyyden edistäjänä. Tässä yhteydessä pohdittiin mm. sitä, missä vaiheessa opintoja tietoa tulisi antaa (alkuinformaatio, myöhemmin opintojen aikana) ja kenen vastuulla (esim. opettaja, kv-koordinaattori) tiedon jakaminen on. Ongelmana pidettiin sitä, että ohjaavan opettajan oma kiinnostus saattaa vaikuttaa paljon lopputulokseen. Olennaista on myös se, miten kansainvälistymistavoitteiden toteutumista seurataan opintojen aikana. Usein tämä on edelleen melko mekaanista eikä sisällä juurikaan henkilökohtaista motiivointia eikä eri vaihtoehtojen läpikäymistä. Haastatteluissa puhuttiin hyvin vähän siitä, miten

opiskelijoita ohjataan muihin kansainvälistymismahdollisuuksiin kuin liikkuvuuteen. Näyttää siltä, ettei HOPS toimi vielä kovin hyvin kotikorkeakoulussa tapahtuvaan kansainvälistymiseen ohjaamisessa.

Aktiiviset ja toimivat **kansainväliset verkostot** ovat edellytys kansainvälisyyden systemaattiselle nivomiselle osaksi opetusta. Ne tekevät mahdolliseksi opiskelijoiden ja henkilökunnan liikkuvuuden sekä opetuksen vertailun ja kehittämisen kansainvälisenä yhteistyönä. Aina tämä ei ole itsestään selvää, sillä joissakin koulutusohjelmissa koettiin esimerkiksi, ettei opetushenkilökunnalla ole luontevia vaihto- ja yhteistyökohteita ulkomailla. Koska verkostoituminen on usein prosessi, joka lähtee liikkeelle pienistä henkilökohtaisista kontakteista ja etenee kohti syvempää ja systemaattisempaa yhteistyötä, on henkilökunnan kannustaminen kansainvälisiin tilaisuuksiin ja vierailuihin tärkeä ponnahduslauta.

Kansainvälisyys edellyttää positiivista asennoitumista, osaamista ja eri toimijoiden yhteistyötä

Kansainvälisyyden nivomisessa osaksi opetusta tarvitaan monen eri tahon yhteistyötä ja samaan suuntaan toimimista. **Asennetta kansainvälisyyttä kohtaan** pidetään yksimielisesti tärkeimpänä edistävänä, mutta myös estävänä tekijänä. Jos asiaa pidetään tarpeeksi tärkeänä, siihen myös panostetaan. Positiivista asennetta vaaditaan niin korkeakoulun **johdolta, opetushenkilökunnalta** kuin **opiskelijoiltakin**. Pääsääntöisesti näiden kolmen tahon koetaan suhtautuvan myönteisesti kansainvälistymiseen. Joillakin aloilla opiskelijoiden koettiin olevan haluttomia lähtemään ulkomaille tai suorittamaan kursseja englannin kielellä. Myös **opetushenkilökunnan** halukkuudessa ja **osaamisessa** nähtiin parantamisen varaa. Kaikki eivät ole valmiita opettamaan monikulttuurista ryhmää vieraalla kielellä eivätkö kaikki pidä kansainvälisen näkökulman tuomista opetukseen yhtä tärkeänä asiana. Haastateltavat raportoivatkin jonkin verran tilanteista, joissa esimerkiksi englanninkielistä opetustarjontaa oli jouduttu suuntaamaan tai järjestämään uudelleen sen mukaan, ketkä kykenivät tai olivat halukkaita vetämään kurssejaan englanniksi. Opetushenkilökunnan kansainvälisen osaamisen kehittäminen onkin keskeinen osa opiskelijoiden kansainvälistymisen edistämistä.

Haastatteluista käy ilmi, että korkeakouluissa keskustellaan opetuksen kansainvälistämiseen liittyvästä **työn- ja vastuunjaosta**. Kansainvälisyys on laaja kokonaisuus, joka koskettaa monia eri toimijoita: koulutusohjelmia ja niiden (opetus)henkilökuntaa sekä kansainvälisten asioiden hallintoa. Kansainvälisyyden nivominen osaksi opintoja edellyttää, että kaikki ottavat asian omakseen. Koulutusohjelmissa on jossain määrin nähtävissä ajattelua, jonka mukaan kansainvälisyys on ennen kaikkea kansainvälisten asioiden hallinnon vastuulla. Usein tämä liit-

tyy ajatukseen siitä, että kansainvälinen liikkuvuusjakso on ensisijainen keino kansainvälistyä. Tällaisesta näkökulmasta ei juurikaan mietitä, kuinka opiskelijan kansainvälistymistä voi tukea kotiyliopistossa ja kuinka opetussuunnitelmalla tai ohjauksella voi tukea kansainvälistymistä.

Oppiminen, opetus ja opetuksen kehittäminen eivät tapahdu erillään muusta korkeakoulun toiminnasta. Mikäli kansainvälisyyden halutaan aidosti olevan mukana opetuksessa, tulee sen olla **systemaattisesti mukana eri tasoilla**: kansallisessa korkeakoulutuksen ohjauksessa, korkeakoulun strategioissa ja niiden toimeenpanosuunnitelmissa, opetussuunnitelmissa, opetuksen kehittämisessä ja opiskelijan ohjauksessa ja arvioinnissa. Kansainvälisyyden tulisi näkyä näillä eri tasoilla niin tavoitteissa kuin arvioinnissa. Jos tuki jollakin tasolla puuttuu, ei kokonaisuus toimi.

Opiskelijat tarvitsevat kielitaitoa, käsitystä alan kansainvälisestä kehityksestä ja kykyä kommunikoida yli kulttuurirajojen

Työelämästä tuleva viesti on tärkeä edellytys opintojen kansainvälistymiselle. Työelämän tarpeet alalla on keskeinen argumentti, jolla kansainvälisen näkökulman runsautta tai vähyyttä perustellaan. Kaikki haastateltavat kokevat, että heidän opiskelijansa tarvitsevat kansainvälistymiseen liittyviä valmiuksia tulevassa työelämässä. Tosin alakohtaisia eroja on: joillakin aloilla kansainvälistymistä pidetään keskeisenä, joillakin vain yhtenä monista hyödyllisistä asioista. Opiskelijan tarvitsemissa valmiuksissa korostettiin kolmea asiaa. **Kielitaito** on tärkeä osa kansainvälistymisvalmiuksia. Erityisesti painotettiin englannin kielen sujuvaa käyttöä. Tässä viitattiin kykyyn seurata kansainvälisiä tutkimuksia, julkaisuja tai kyetä kommunikoimaan kansainvälisesti. Toinen tärkeä osaamistavoite on **oman alan kansainvälisen kehityksen tunteminen**. Opintojen on annettava opiskelijalle valmiuksia seurata ja ymmärtää, mitä alalla tapahtuu myös Suomen rajojen ulkopuolella. Kolmanneksi tuotiin esille **kyky kommunikoida yli kulttuuri- ja kansallisuusrajojen**. Alasta riippuen opiskelija kohtaa erityyppisiä kommunikointitilanteita, joihin jo opiskeluaikana tulisi harjaantua: asiakkaan kohtaaminen, projektin läpivienti, neuvottelu, oman työn esittely tai myynti ja markkinointi.

Keskustelutilaisuudessa korostettiin kansainvälisyyden nivomista oman alaan, sen käytäntöihin, sanastoihin ja kommunikointitilanteisiin. Haastatteluissa peräänkuulutettiin myös kansainvälisyyden näkemistä arkisena asiana ja työelämän eri tilanteissa selviämisenä. Pääpaino opetuksessa tulisi siis olla todellisten kommunikointitilanteiden harjoittelussa. Haastateltavat kokivat, että korkeakouluissa annettu opetus antaa opiskelijalle kohtalaiset valmiudet kielitaidon kehittämiseen ja käyttämiseen sekä alan kansainvälisen kehityksen seuraamiseen. Kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen nykyisen opetuksen koettiin antavan huonommin valmiuksia.

Kirjallisuusluettelo

Beelen, Jos (2011): Internationalisation at Home: Trends and Developments. Esitys European Association for International Education konferenssissa Kööpenhaminassa 15.9.2011.

Clifford, Valerie (2009): Engaging the Disciplines in Internationalising the Curriculum. *International Journal for Academic Development*, Vol. 14 No. 2, 133-143.

Clifford, Valerie & Joseph, Cynthia (2005): Internationalisation of Curriculum: an investigation of the Pedagogical practices at Monash University. Melbourne: Monash University.

Crowther, Paul & Joris, Michael & Otten, Matthias & Teekens, Hanneke & Wächter, Bernd (2000): Internationalisation at Home: A Position Paper. Amsterdam: European Association for International Education.

Green, Wendy & Mertova, Patricie (2009): Internationalisation of Teaching and Learning at the University of Queensland. A Report on current perceptions and practices. Australia: University of Queensland.

Harrison, Neil & Peacock, Nicola (2010) Interactions in the International Classroom: The UK Perspective. Teoksessa Jones, Elspeth (toim.): Internationalisation and the Student Voice. Higher Education Perspectives. New York ja London: Routledge.

Leask, Betty (2010): Beside Me Is an Empty Chair. The Student Experience of Internationalisation. Teoksessa Jones, Elspeth (toim.): Internationalisation and the Student Voice. Higher Education Perspectives. New York ja London: Routledge.

Leask, Betty (2009): Using Formal and Informal Curricula to Improve Interactions between home and International Students. *Journal of Studies in International Education*, Vol. 13 No. 2, 205-221.

Leask, Betty (2001): Bridging the Gap: Internationalizing University Curricula. *Journal of Studies in International Education*, Vol. 5 No. 2, 100-115.

Nilsson, Bengt (2003): Internationalisation at Home from a Swedish Perspective. *Journal of Studies in International Education* Vol. 7 No. 1, 27-40.

Olson, Christa & Green, Madeleine & Hill, Barbara (2005/2008): Building a Strategic Framework for Comprehensive Internationalization. Washington DC: American Council of Education.

Sanderson, Gavin (2008): A Foundation of the Internationalisation of the Academic Self. *Journal of Studies in International Education*. Vol. 12 No. 3, 276-307.

Teekens, Hanneke (2003): The requirements to Develop Specific Skills for Teaching in an Intercultural Setting. *Journal of Studies in International Education*. Vol. 7 No. 1, 108-119.

Van derWende, Marijk (1996): Internationalising the Curriculum in Dutch Higher Education: an International Comparative Perspective. Universiteit Utrecht.

Wächter, Bernd (2003): An Introduction: Internationalisation at Home in Context. *Journal of Studies in International Education* Vol. 7 No. 5, 5-11.

Liite 1. Opetussuunnitelmien tarkastelussa läpi käydyt opetussuunnitelmat ja suunnitelma opetussuunnitelmien valinnalle.

Yliopistot	Ammattikorkeakoulut
<ul style="list-style-type: none"> - Helsingin yliopisto 1 - Jyväskylän yliopisto 3 - Turun yliopisto 4 - Itä-Suomen yliopisto 2 - Aalto-yliopisto 9 - Åbo Akademi 4 ▶ Yhteensä 23 koulutusohjelmaa - yhteiskuntatiede 1 - kasvatustiede 3 - humanistinen 3 - luonnontieteellinen 5 - tekniikka 3 - kauppatiede 5 - taideteollinen 3 ▶ Yhteensä 23 opetussuunnitelmaa 	<ul style="list-style-type: none"> - Haaga-Helia 4 - Metropolia 4 - Oulun seudun ammattikorkeakoulu 4 - Tampereen ammattikorkeakoulu 4 - Turun ammattikorkeakoulu 4 - Jyväskylän ammattikorkeakoulu 4 - Savonia 3 - Rovaniemen ammattikorkeakoulu 4 ▶ Yhteensä 31 opetussuunnitelmaa - liiketalous 7 - tekniikka 7 - matkailu-, ravitsemis-, talousala 4 - sosiaali- ja terveysala 7 - kulttuuri 6 ▶ Yhteensä 31 opetussuunnitelmaa

Tarkastelussa olleet opetussuunnitelmat korkeakouluittain ja aloittain

Suunnitelma, jonka mukaan opetussuunnitelmia pyydettiin eri korkeakouluista ja eri koulutusaloilta:

- Helsingin yliopisto (4 opsia): 2 humanistisen ja 2 yhteiskuntatieteen alalta
- Jyväskylän yo (4 opsia): 2 humanistiselta ja 2 kasvatustieteen alalta
- Oulun yo (4 opsia): 2 luonnontieteen ja 2 yhteiskuntatieteen alalta
- Itä-Suomen yo (4 opsia): 2 luonnontieteen ja 2 kasvatustieteen alalta
- Turun yo (6 opsia): 2 humanistiselta, 2 luonnontieteen ja 2 kauppatieteen alalta
- Tampereen teknillinen yo (3 opsia): tekniikan alalta
- Aalto-yo (9 opsia): 3 tekniikan, 3 kauppatieteen ja 3 taideteolliselta alalta
- Åbo Akademi (4 opsia): 2 luonnontieteen ja 2 humanistiselta alalta
- Metropolia amk (6 opsia): 2 tekniikan, 2 sote ja 2 kulttuurin alalta
- Haaga-Helia (4 opsia): 2 liiketalouden ja 2 marata alalta
- Jyväskylän amk (4 opsia): 2 sote ja 2 tekniikan alalta
- Oulun seudun amk (4 opsia): 2 liiketalouden ja 2 kulttuurin alalta
- Rovaniemen amk (4 opsia): 2 sote ja 2 tekniikan alalta
- Savonia-amk (4 opsia): 2 liiketalouden ja 2 sote alalta
- Tampereen amk (4 opsia): 2 kulttuurin ja 2 marata alalta
- Turun amk (4 opsia): 2 liiketalouden ja 2 tekniikan alalta

LIITE 2. Kaikille pakollisen ulkomaanjakson integroiminen tutkintoon

Svenska Handelshögskolan otti yhdistetyssä kandidaatti- ja maisteriohjelmassa käyttöön pakollisen, kandidaatintutkintoon sisältyvän ulkomaanjakson. Tämä koskee syksyllä 2009 ja sen jälkeen oppilaitokseen otettuja opiskelijoita. Lisäksi myös kaikki maisterintutkintoa suorittavat voivat lähteä vaihto-opiskeluun tai kansainväliseen harjoitteluun.

Kandidaatintutkintoon pakollisena kuuluva pakollinen ulkomaanjakso on edellyttänyt monen asian määrittelyä:

Missä vaiheessa opintoja vaihtoon lähdetään? Ulkomaanjakso haluttiin selkeästi osaksi joko kandidaatin- tai maisterin tutkintoa. Kandidaatintutkinnossa koettiin olevan enemmän tilaa vaihtojaksolle, koska siellä on enemmän sivuaineopintoja. Vaihtojakso sijoitettiin kandidaattivaiheen loppupuolelle, kolmannen vuoden syksylle tai keväälle. Syys- ja kevätkaudella vaihtoon lähtevien määrää on pyritty tasaamaan sopimalla, mitkä ainelaitokset lähettävät opiskelijansa ensisijaisesti syksyllä ja mitkä keväällä. Kansainvälinen harjoittelu suositellaan suoritettavaksi kesäkaudella kandidaattitutkinnon aikana.

Minkä mittainen ulkomaanjakso on? Hankenissa päädyttiin vähintään 3 kuukauden mittaiseen jaksoon. Ulkomailla tulee opiskella pääsääntöisesti kohdeyliopiston määrittelemä normimäärä opintoja lukukaudelle, yleensä tämä on 30 opintopistettä. Ulkomaanjaksoa ei saa suoritettua, mikäli opiskelija ei ole saanut ulkomailta vähintään puolta tästä opintopistemäärästä eli 15 op.

Mikä on ulkomaanjakson sisältö? Ulkomaanjakson voi suorittaa vaihto-opiskeluna tai harjoitteluna. Hankenissa toivotaan, että vaihto-opiskelussa ei suoritettaisi yksittäisiä kursseja, vaan suositus on, että ulkomailla tehdään **Studies abroad -sivuainekokonaisuus**, jonka minimilaaajuus on 25 opintopistettä. Siihen voi sisällyttää erilaisia aineita, joista vähintään 15 op tulee olla kauppatieteen aineita. Lisäksi kokonaisuuteen voi hyväksyttää esim. kohdemaan kulttuurin ja kielen opintoja. Pääaineen opintoja ei saa olla enempää kuin 8 opintopistettä. Harjoittelusta saa 8 op pääaineopintoja.

Voiko vaihdosta saada vapautuksen? Lähtökohtana on ollut, että kaikki menevät ulkomaille ja opiskelupaikan hyväksyessään opiskelija sitoutuu tähän. Parissa yksittäistapauksessa on annettu vapautus perhetilanteen vuoksi.

Pakollinen ulkomaanjakso on edellyttänyt myös monen asian ja prosessin uudelleen tarkastelua ja tehostamista:

Informaation jakaminen tutkintoon kuuluvasta vaihtojaksosta. Pakollisesta vaihtojaksosta on informoitu tulevia opiskelijoita, alumneja, yhteistyökumppaneita sekä korkeakoulun henkilökuntaa. Erityisen tärkeänä on pidetty tulevien opiskelijoiden informointia, että he ymmärtävät opiskelupaikan ottaessaan tutkintoon kuuluvan opiskelua ulkomailla. Käytännössä opiskelijat vahvistavat opiskelupaikan vastaanottaessaan ymmärtävänsä tutkintoon kuuluvan pakollisen ulkomaanjakson.

Yhteistyökorkeakoulujen määrän lisääminen. Kasvava vaihtoon lähtevien määrä on edellyttänyt lisää vaihtopaikkoja – sekä uusia yhteistyökorkeakouluja että useampia vaihtopaikkoja kussakin korkeakoulussa. Käytännössä työtä on tehty kansainvälisten asioiden toimistossa, mutta kontakteja mahdollisista yhteistyöpaikoista on saatu myös laitosten henkilökunnan kontaktien avulla. Yhteistyöoppilaitosten laatua on tarkasteltu mm. kyselemällä kansainvälisiltä kollegoilta, tarkastelemalla oppilaitoksen opetustarjontaa sekä erilaisia akkreditointi- ja ranking-listoja.

Vaihtopaikan hakuprosessi. Hakuprosessi haluttiin mahdollisimman yksinkertaiseksi ja selkeäksi. Vaihtoon on sähköinen haku, jonne opiskelija listaa useamman vaihtopaikan. Koska suosituimpiin paikkoihin voi olla enemmän hakijoita kuin paikkoja, paikkoja jaettaessa huomioidaan suoritettujen opintopisteet, arvosanat sekä aktiivisuus tietyissä ylioppilaskunnan toimissa.

Ulkomailla suoritettujen opintojen hyväksiluku. Prosessi haluttiin helpommaksi ja nopeammaksi siten, ettei opiskelijan tarvitse kiikuttaa papereita monelle eri opettajalle vaan hyväksiluku tapahtuu yhden luukun periaatteella. Käytännössä yhteistyöyliopistoissa suoritettujen vaihto-opintojen opintotoimistossa. Toimistolla on käytössä tietokanta aikaisempien vuosien hyväksilukupäätöksistä, jonka pohjalta päätöksiä tehdään. Ongelmatapauksissa keskustellaan ainelaitosten kanssa.

Opintojen ohjaus. Pakollinen ulkomaanjakso on vaatinut ohjausta opinnoissa. Hankenilla otettiin pakollisen ulkomaanjakson myötä käyttöön elektroninen HOPS-työkalu, jonka avulla opiskelijat suunnittelevat opintojaan. Hankenilla koetaan myös, että pakollinen ulkomaanjakso on vienyt opintoja tietyssä mielessä koulumaisempaan suuntaan. Kandidaatin tutkintoon on täytynyt rakentaa selkeämpi strukturi sille, mitä opintoja otetaan missäkin vaiheessa. Käytännössä opiskelijat kuitenkin itse päättävät opiskelutahtinsa. Nyt kun ensimmäinen pakollinen vuosikerta on vaihdossa, on havaittu, että kaikki eivät suorita vaihto-opiskelua ulkomailla suosittujen mukaisessa aikataulussa.

Vieraskielisen opetuksen määrän lisääminen tulevien vaihto-opiskelijoiden tarpeisiin. Kun lähtevien vaihto-opiskelijoiden määrää lisätään, pitää varautua myös vastaanottamaan vastaavasti lisää ulkomaisia vaihto-opiskelijoita kandidaattitasolla. Tätä varten ainelaitoksia on veloitettu järjestämään lukuvuodessa vähintään kaksi kurssia aineopintoja englannin kielellä.

Pakollisen vaihtojakson myötä korkeakoulussa on jouduttu ottamaan kantaa moneen sellaiseen asiaan, jota ei aikaisemmin pidetty korkeakoulun asiana lainkaan. Tällaisia ovat esimerkiksi kysymykset siitä, mitä tehdään, jos opiskelija joutuu jättämään opinnot ulkomailla kesken loukkaantumisen takia, tai minne majoitetaan kasvavat määrät ulkomaalaisia vaihto-opiskelijoita.

Hankenilla koetaan, että keskeinen edellytys pakollisen ulkomaanjakson onnistuneelle toimeenpanolle on ollut se, että **koko korkeakoulu on ollut alusta lähtien mukana**. Suunnitelmista on keskusteltu alusta lähtien niin laitosten henkilökunnan kuin opiskelijoidenkin kanssa ja heidän toiveita on otettu huomioon. Hanketta valmisteli työryhmä, johon kuului jäseniä hallinnosta, laitoksista ja opiskelijoita. Kaikki päätökset on myös hyväksytty korkeakoulun akateemisella neuvostolla. Lisäksi koetaan, että prosessille on annettava **riittävästi aikaa**. Hankenin aikataulu oli kunnianhimoinen ja edellytti valmistelua ripeässä tahdissa. Korkeakoulun hallitus päätti asiasta loppuvuodesta 2007 ja ensimmäinen sisäänotto, jota muutos koski, oli jo syksyllä 2009. **Ryhdyttyä jo tehdyissä päätöksissä** koetaan myös tärkeäksi. Joka vuosi ei voi tehdä uusia päätöksiä samoista asioista, vaikka asioista keskustellaan ja neuvotellaan ja joissakin tapauksissa korjaavia toimenpiteitäkin täytyy voida tehdä.